

87 עובדות

על זיידע ביסטריצקי ע"ה

הילדות:

1. זיידע נולד בהמבורג ברמניה בכ"ה סיוון
2. זיידע נקרא על שם סבו, יהודה לייב לאגוויר ע"ה
3. לפני הבר מצוה שלו, שהיה לפני תחילת מלחמת עולם השני, זיידע ומשפחתו ברחו לאנטוורפן בלגיה מגרמניה לבית של הסבא לאגוויר. משם הם המשיכו לרוטרדם שבבלגיה.
4. הבר מצוה של זיידע היה בבית ברוטרדם.
5. בשנת 1939 זיידע ומשפחתו עברו לארה"ב.
6. כשהגיעו לארה"ב תחילה גרו בבורו פארק ואז עברו למערב מנהטן.
7. כשגרו שם זיידע היה לומד בישיבת "תורה ודעת" בוילימסבורג. הוא נסע שעותיים וחצי שעות נסיעה כל יום.
8. זיידע סיפר לנו, כשהרבי הרייץ הגיע לארה"ב בשנת 1940 היה קבלת פנים בנמל, אופי ואומי ז"ל היו מוזמנים. זיידע מאוד רצה ללכת איתם, אבל לא הרשו לו כי הוא לא דיבר אנגלית ופחדו שילך לאיבוד.
9. הפעם הראשונה שזיידע פגש את האדמו"ר הרייץ היה בזמן הבר מצוה, אופי ואומי לקחו את הילדים לפגוש את הרבי הרייץ (אומי הכירה מילדות את הרייץ ורצתה שיכיר את משפחתה) זיידע סיפר לנו, שכשהוא הסתכל בתוך העיניים של הרבי הרייץ הוא מיד הפך לחסיד.
10. זיידע התעקש לשבת ללמוד בישיבה ולא ללכת לאינוברסיטה.
11. לפני שזיידע עזב את המבורג בגיל אחד עשרה, הוא קיבל מכות מגוי. מיד לאחר מלחמת העולם השנייה זיידע אמר שלעולם

לא יחזור לאדמת גרמניה. בחודש מאי 2006 אחרי שישים שנה הוא עשה התרת נדרים על מנת שיוכל לנסוע להכתיר את נכדו ישכר שלמה לרב הראשי של המבורג.

12. לזיידע היו שלושה אחים: רבקה, בלומה (בלה) אלכסנדר סנדר (אלקס)

משפחה:

13. זיידע ובובי התחתנו בי"ג סיון.
14. אומי נסעה לסאנט לואיס לעזור לדודה רבקה כשילדה את ביתה רייצל. בדרך היא עצרה בשיקאגו ושם פגשה את באבי. כשאומי חזרה לנו יורק היא סיפרה לזיידע שהיא פגשה בחורה בשבילו. זיידע שאל את האדמו"ר הרייץ מה לעשות? הרייץ אמר לו "פאר און דו וועסט זיין מצליח".
15. אחרי החתונה הם גרו בבורו פארק. אחרי לידת הילד הרביעי הם עברו לגור בוינלנד ניו ג'רזי. שם היה לזיידע לול תרנגולים.
16. בשנת 1960 באבי וזיידע קיבלו ברכה מהרבי לעבור לקראון היטס.
17. זיידע מאוד אהב ילדים קטנים. הוא תמיד דאג שיהיה בבית שוקולד או ממתקים בבית - ולכן קראו לו "זיידע שוקולד".
18. בשנת 1996 זיידע ובאבי עשו עלייה, בהתחלה רצו לגור בצפת, אבל בסוף החליטו על ירושלים ומאוד אהבו את החיים בירושלים.
19. כשהיו גרים בווינלאנד זיידע השתדל מאוד לקחת את הילדים לרבי.
20. זיידע ובאבי היו מבקרים את אומי כל מוצאי שבת, לא משנה כמה הם היו עסוקים. באם היה סיבה שלא יכלו לנסוע במוצ"ש היו נוסעים יום למחרת.

עסקים:

29. בתחילת הזמן של זידי בעסקים היה עובד ביהלומים, בדיקת איכות שמן דגים כי אביו אופי ז"ל מכר שמן דגים, וגם טועם פולי קפה.
30. אופי קנה את הלול בווינדלאנד.
31. זידי עשה מעשי "הצלה" כבר בווינדלאנד. חברה של בובי הייתה צריכה ללדת ובעלה לא יכל להגיע, זידי לקחת אותה לבית הרפואה ללידה.
32. בשנים שהיו גרים בניו ג'רזי זידי היה נוסע לפילדלפיה פנסולבניה כל שבוע על מנת למכור חלב ישראל ועופות כשרים. לפעמיים לא הגיע הביתה משבת לשבת.
33. זידי מכר עופות מוכשרים (באותם זמנים לא היה אטליז) וביצים טריות. הוא היה גם לוקח חלב ישראל לבחורים של ישיבת הרב קמינצקי. ישנם רבים ומשפיעים שהתקשרו לנחם אבליס וסיפרו איך שימי רביעי היה כל כך מיוחד עבורם בישיבה, איך שזידי היה מביא להם הפתעות ובזמנים אילו מוצרים אילו היו יקרים מאוד וזידי דאג להם באופן קבוע.
34. שעברו לקראון הייטס זידי עבד כנהג לחברת "שנאל" מוצרי חלב.
35. זידי פתח חנות לפסח, הראשון בעולם. הדפיס רשימת קניות שנשלחו לאנשים בניו יורק וניו ג'רזי ואחרים שהזמינו מצרפת וחיילים שהיו בויאטנם הזמינו מוצרים, המוצרים נשלחו בדואר, באויר וברכב היינו מביאים לבתים בכל אזורי ניו יורק.
36. כל חודש תשרי במשך הרבה שנים זידי היה פותח חנות אתרוגים.
37. כשאופי נפטר זידי היה חייב מניין ומאז המשיך שכל יום בשעה אבעה וחצי היה

21. זידי אהב לנסות דברים חדשים ולטייל במקומות חדשים, כגון: רכבת הרים בקליפורניה, להטיס מטוס קל מעל צפת, ג'יפינג עם הנכדים וכו'..

22. זידי מאוד אהב מפלי מים אם עבר ליד מפל בזמן שנהג היה עוצר בצד הכביש ומצלם.

23. זידי מאוד אהב להשתתף בשמחות של המשפחה והשתדל לא לפספס אף אירוע משפחתי.

גמילות חסדים:

24. זידי היה המייסד של ארגון הצלחה קראון הייטס.

25. מאז שהם עלו לארץ, זידי עשה מנהג שיהיה לו בכיס מטבעות לצדקה. כך שהיה הולך למנחה היה מחלק לילדים מטבע ומאז הילדים חיכו לו לקבל צדקה.

26. זידי הקפיד להכיר טובה לכל אחד שעשה טובה עבורו. פעם כשהתאשפז עקב מחלת עור, רופא הייתה מאוד מסורה אליו, זידי אמר לרייזי שרוצה להביא לה משהו מיוחד. בפעם הבא כשראה את אותה הרופא היא הייתה בהריון, זידי שאל אותה אם יש לה דולר מהרבי? היא השיבה שהיא איננה יהודיה וזידי הסביר לה שהקבי קיבלת כל אחד - זידי נתן לה דולר לשמירה.

27. בכל הזדמנות שזידי היה בנהיגה השתדל לנצל את הזמן גם לחסד. היה נותן לאנשים טרמפים או מעביר להם חבילות ממקום למקום.

28. כל אחד שדפק בדלת לצדקה בבית בירושלים, זידי נהג להביא להם לפחות 20

₪

מוציא את הנשים מהחנות ויוצא לרחוב וקורא "מנחה..מנחה.." אחרי קצת זמן אנשים היו מגיעים באופן קבוע.

38. זידי היה מקפיד מאוד באתיקה עסקית, לדוגמא: כל בוקר היה בודק את המשקל ומוריד את המשקל של העטיפה כדי שהאדם שקונה גבינם ישלם רק על הגבינה ולא על הנייר או צנצנת.

הנהגות:

39. זידי היה דוגמא ליראת שמיים. כל תפילה וכל ברכה נאמר עם כוונה.

40. בשבת תמיד התפלל באריכות.

41. בימי ראש השנה ויום כיפור זידי לקח על עצמו לא לדבר כלל.

42. זידי תמיד נזהר מאוד על כשרות.

43. כל ליל שבת זידי היה הולך ל"שלום זכר" לא משנה כמה מרחק, מזג אויר היה תמיד הולך. פעם היה מזג אויר סוער, וזוג חגג שלום זכר עבור בנם הראשון שחיכו לו שנים רבות, זידי הלך מרחק רב להגיע והיה היחיד שהגיע. התינוק של אותו ליל שבת גדל ולאחר שנים התחתן עם נכדה ושמו שלמה הכהן ארנולד ואחד החתנים של מרים.

44. בתהלוכת ל"ג בעומר בשנות ה-60 70 זידי היה אחד האחראיים על האוכל.

45. זידי היה מקפיד לא לצאת לנסיעה ביום שישי אחרי 11:00.

46. זידי זכר לכתוב שלישה ספרי תורה בחייו. ספר תורה האחרון (קטן) נמצא בביתו.

47. זידי תמיד השתדל להיות בייחסים טובים עם השכנים.

48. זידי תמיד אמר "לכבוד שבת קודש" בסעודת שבת כשאכל מאכל שבת

49. זידי אהב את הרבי.

50. זידי אהב לאכול מאכלים מיוחדים, עוגת 7 שכבות, זיתים, מלפפונים חמוצים, מרציפן, שוקולד, גבינות טובות, אוכמניות, סוכריות אדום לבן מנטה ואהב לשתות מי סודה.

51. זידי ובאבי הלכו שלושה פעמיים בשבוע להתנדב בהדסה עין כרם על מנת לחלק אוכל לאנשים שיושבים עם החולים.

52. זידי היה אוסף ספרים, הרב שמעון גרובער היה מגיע לחנות של זידי פעם בשבוע ותמיד הביא ספר לקניה לפעמיים ספר ישר מהדפוס ולפעמים ספר ישן לאספן למרות שיהיה לסם מאוד קשה בשנים אילו. זידי תמיד קנה אחד או שניים והחביא את זה בחנות בכדי שבאבי לא תדע כי לא היה להם כסף לחיות. מידי פעם זידי היה מביא אותם הביתה ובאבי לא הבינה למה תמיד היו צריכים עוד ארוני ספרים.

53. זידי דאג להשלים את מה שהרבי ביקש שיהיה "בית מלא ספרים". כשקנו את הדירה בירושלים חיפשו דירה לפי מידות קירות שיוכל להספיק לכמות העצומה של הספרים.

54. זידי היה נהג מצטיין ונהג שטס! תמיד בלם בזמן האחרון..

55. פעם בנהיגה מירושלים לצפת דרך הבקעה הם הגיעו לתחנת ביקורת חיילים והחייל שאל אם זידי חושב שזה מסלול המראה?!

56. פעם זידי היה בויליימסבורג, הוא היה צריך עשר סנט לטלפון ציבורים ולא היה לו. הוא ביקש מאיש הלואה עשה את השיחה נסע הביתה לקרן הייטס לקח את הכסף ומיד חזר להחזיר לבן אדם את העשר סנט.

57. כשהיו יוצאים לתהלוכה לשכונות מסביב

לחדר של הרבי על הצורך של המפתחות שלו

72. זידי לא ניצל את הזכות שלו לדפוק או להשתמש במפתח

73. בובי פעם ראתה את הרבי בטלית וזה היה מאוד צהוב זה הפריעה לה מאוד והיא סיפרה לזידי. זידי סיפר על כך לרבנית, הרבנית אמרה לזידי שהוא יכול לדאוג לטלית חדש והיא תעביר את זה לרבי. זידי התקשר להרב גרשון הניך כהן והזמין 3 טלנות מאותו בד. אחד לרבי, אחד לזידי ואחד עבורו. כשיהיה מוכן זידי לקחת את הטלית לרבנית. כשהרבי נכנס לתפילה הוא הלך מהר הרבי עצר ליד זידי וסימן באצע לכיון הטלית וחייך.

74. בהקפות בשנת 1977 כשהרבי עבר התקף לב זידי הצליח לשכנע את הרבי לתת לרופאים לבדוק אותו ולעשות מה שצריך.

75. לזידי היה קשר מיוחד עם האדמור מבויאן. הרבי הגיע לבית של זידי כשסיים את הספר תורה שלו.

76. זידי תמיד הלך עם ספרים בכיס. אחד היה משניות קהתי, זידי תמיד ניצל כל דקה פנויה ללימוד.

77. מי שלא ראה את זידי אוכל מרור בליל הסדר לא ראה מצוות אכילת מרור!

78. בפסח זידי מאוד הקפיד על כזית של מצה כי היה אוכל 'זה מאכל אמונה ורפואה'

79. פעם בזמן שהיו גרים בניו ג'רסי איפה שהיו להם הלולי תרנגולות זידי פעם אסף ביצים בשני סלים נכנס איתם הביתה לקחת אותם למרץ, ששם היה שוטף ושוקל הביצים למכירה לוי ז"ל שכח את הסקטים שלו ליד המדרגות וזידי לא ראה אותם, הוא החליק ונפל כל המדרגות עם הביצים וכולם נשברו עליו.

לקראון הייטס לחזק יהודים בשלושת רגלים, זידי תמיד היה בראש התהלכה שיצאו מ770

58. בלילה שבת בדרך מ770 זידי היה עוצר אצל הרבנית לביקור.

59. כל ערב שבועות זידי קנה לרבנית עציץ והיה מביא שוקולד שמרלינג עם הסוס. זה השוקולד שהיה חביב לרבי. אחרי כ"ב שבט, זידי קיבל טלפון להגיע לבית הרבי לקחת את העציצים כי לא מטפלים בהם טוב. עד היום יש עציץ שהיה בבית הרבי שגודל יפה.

60. זידי לקח את לוי ז"ל לאדמו"ר הרייץ ליחידות.

61. הרבה פעמיים זיידע הצביע והראה לרבי את הלבנה במהלך "קידוש לבנה".

62. בהושענה רבה זידי לא עבד, הוא היה עסוק להכין את המרכז להקפות ב770

63. הרבה פעמיים זידי היה משלושת האנשים הרבי אמר "שלום עליכם" בקידוש הלבנה

64. הרבי מסר את הסידור שלו לזידי בשעת שהרבי רקד את ההקפה.

65. זידי היה מסור לרבי בלב ובנפש

66. זידי חזר על יום אחרי יום עבודה וישב ללמוד את השיעורים שלו עד שלא יכל כבר ונרדם בישיבה מרוב עייפות.

67. זידי עמד מאחורי הרבי בכוס של ברכה.

68. זידי ליד אותנו שלא מצחצחים נעליים לפני נסיעה.

69. זידי היה מקפיד לשפוך שמן זית על זייתים ח"ו שלא יהיה "כשר לשכחה"

70. אחרי הנשיאות בתשי"א הרבי אמר לזידי שלא משנה מתי אם הוא צריך אותו לדפוק על הדלת

71. משנת 1977 עד לג' תמוז זידי אחז במפתח

80. השנים בניו גרזי היו קשים במיוחד בפרנסה. פעם בובי אספה כסף על מנת לצבוע ולעשות קצת שיפוץ בסלון. זידי רצה לתקן משהו ועלה לקורת גג בטעות. הוא לא דרך על עמוד ונפל דרך התיקרה. כשבאבי נכנסה הביתה הוא ישב עם הרגליים שלו יוצאים מהתקרה.

81. בשנת 1977 כשהרבי חזר אחרי התקף הלב, הרבנית הייתה נוסעת עם חסד הלבשרטם למנהטן. כשהייתה שם הרבנית עשתה משהוא לכרסול, באותו ערב בסביבות חצות הרבנית סבלה מכאסים עזים. חסד היה ברכבו והרבי יצא אליו וביקש ממנו להזמין הצלה. זידי הגיע והרבי היה נורא מודאג. זידי עלה לחדר שינה לבדוק את הרבנית, התקשר לד"ר רייכטר שאמר שזידי יפגור אותו עם הרבנית בבית הרפואה. זידי בתקשר לינגי להביא את האמבונס בלי אורות ובלי סירנה. כשינגי הגיע הוא נכנס לדלת האחורי של הבית, הרבי היה שם ואמר לינגי לעלות לחדר דרך המדריגות האחוריות. ינגי העלה איתו כיסא שהפך למיטה ותחבשות וביחד עם זידי הורידו את הרבנית לאמבולנס. הם ראו שהרבי מתכוון להיכנס איתם לאמבולנס זידי ניגש אליו והמליץ שהרבי יסע עם חסד. הרבי ענה "למה לקחת שני רכבים?" הרבי נכנס לאמבולנס, זידי נסע עם הרבנית והרבי מאחורי וינגי נהג. כשהגיעו לבית הרפואה לקחו את הרבנית לרנטגן. האיש שהסיע את המעלית הצדיע

עם היד להרבי. ד"ר רייכטר פגש אותם ליד חדר הרנטגן וביקש מהרבי לחכות בחוץ. הרבי שאל "ומה איתך" הד"ר השיב שהוא נימצא במקום מוגן, הרבי חיכה והרופא יצא ואמר ב"ה שהכרסול לא שבורה ושיכולים לחזור הביתה. זידי וינגי לקחו אותה הביתה והד"ר המליץ שיסיימו בקבור עם מים חמים על הרגל. אחרי שהעלו את הרבנית למיטה למעלה ינגי נסע לקנות בקבוק מים כפי המלצת הרופא.

82. כשזידי התחיל הצלה לא היה אמבולנס והוא השתמש ברכב שלו וקשר מיטה מאחור.

83. זידי הלך משך הרבה שנים כל לילה לשיעור רמב"ם לא משנה כמה עייף היה.

84. זידי אהב מאוד להביא בחורים ישראלים הביתה לאכול בשבת וביום טוב. וכך נעשה ידידים מאוד קרובים עמו שמוליק ואליעזר גלבשטיין, משי זהב ומשפחתם. עד היום הם קרובים כמו בנים.

85. משך חודש תשרי זיידע היה תורם מאכלים להכנסת אורחים ובמיוחד זיתים ומלפפונים חמוצים.

86. היו בחורים שכ"התחברו שהם היו קוראים לבאבי וזידי אבא ואמא וכשתחתנו גם ביקשו מהם ללות אותם לחופה.

87. זידי נורא אהב את בובי.

כפר חב"ד

שבועון חסידי חב"ד באה"ק ת"ו Kfar Chabad

בן בית בהיכל המלך

הוא זכה שהרבי והרבנית **יבקר** בבית הוריו במנהטן, שהה בחדרו של הרבי פעמים רבות, סיפר לרבי על **הסתלקות** אביו, נבחר לנסוע עם הרבי להלוויית הרבי הריי"צ, קיבל **דפים קדושים** "לאחוז בזמן התקיעות", עוגת המשלוח מנות שלו הייתה מונחת כל שנה על שולחן הרבי, והיה היחיד שהרבי אמר לו **"מתי שתרצה תקיש בדלת ותיכנס"**. סיפור חייו המרתק של הרה"ח ר' **לייבל ביסטריצקי** ע"ה

חושבים
חינוך
השבוע:
שאלות נועזות
של צעירים

אחים לנשק

ראשיהשיבה הגה"ח הרב **יעקב כץ**, תת'אלוף במיל' **אביגדור קהלני** והרב **מנחם לרר** חוזרים לימים בהם בכירי צה"ל התפלפלו בלימוד עם בחורייהשיבה. **בלעדי**

מלאך במחתרת. סיפורו המסעיר והבלתי־ימאן של הרה"ח ר' **שלום־בער רסקין**
פרופסור בשליחות. כך סלל הרבי את דרכו של הרב **שלום כהן** למרצה בכיר בצרפת
"חוק עמאר". דעתו התקיפה וחסרת־הפשרות של הרבי בנוגע להדחת רב ממשרתו

כ"ק האדמו"ר מבויאן זצ"ל אמר לי: "אתה צריך להיות חסי

תמונה מדירה. הרה"ח ר'
יהודה-לייב ביסטריצקי ע"ה
מאחורי הרבי

”לויבל, ב קרא'ה

וסיד ליובאוויטש, ותוכל להמשיך לבקר אצלי בתור ידיד..."

חידה. מי הם שמונת האנשים: **הנער** שהרבי והרבנית נהגו לבקר בבית הוריו במנהטן, **המקורב** ששהה בחדרו של הרבי ושמע שיחת טלפון מאוד מעניינת..., **הבחור** שסיפר לרבי על הסתלקות אביו, **האברך** שהרבי בחר לנסוע עמו להלוויית הרבי הרי"צ, **החסיד** שהרבי אמר לו "מתי שתרצה תקיש בדלת ותיכנס", **הבעל-תוקע** היחיד שהרבי נתן לו דפים מסוימים "לאחוז ביד בזמן התקיעות... והתקיעות שלך יישמעו" • **המיוחס** היחיד שעוגת המשלוח מנות שלו הייתה מונחת כל שנה על שולחן הרבי, ו'**האמיץ**' שאמר לרבי 'אם לא אקבל הבטחה לא אצא מהחדר', והרבי לבסוף נענה לו • **פתרון החידה:** לא מדובר ב־8 אנשים שונים אלא ביהודי אחד, הרה"ח ר' **לייבל ביסטריצקי** ע"ה, שהלך השבוע לעולמו

יצחק יהודה

כואב
הרבי

87 שנים,

רובן מלאות וגדושות בעשייה, נקטעו באחת בערב חגיגה שבועות, עם לכתו מעמנו של הרה"ח ר' יהודה לייב ביסטריצקי ע"ה, אבי משפחת ביסטריצקי הענפה. שנותיו אוגרות בתוכן אין סוף מאורעות, חלקם היסטוריות ורבות משמעות. "האמת", אמר לנו השבוע אחד מנכדיו, "קשה להגדיר את סבא. מצד אחד הוא היה איש-עמל מן המניין, מצד שני נטל חלק בתפקידים חשובים בקודש פנימה. בעצם", הוא אומר כעבור מספר געים, "סבא פשוט היה חסיד. חסיד אמת".

אכן, חסיד אמת. זו ההגדרה שיכולה לקלוע לדמותו רבת-הפעלים של הרב ביסטריצקי ע"ה, שכונה על-ידי מכריו בשם החיבה 'לייבל'. מעשי החדש העצומים שעשה תמיד נותרו בסתר. הוא נהג בענווה שהדהימה בכל פעם מחדש את סובביו, חיך לכל אדם באשר הוא והושיט יד לעזרה לזקוקים רבים.

הרב לייבל ביסטריצקי גדל בהמבורג שבגרמניה, ובצעירותו נמלט ממנה מאימת זוועות המלחמה. לפני כשנה, נכדו סגר מעגל ומונה לרבה של העיר, 60 שנה לאחר שסבו נמלט ממנה. עוד נשוב לאירוע מרגש זה.

רוב שנותיו התגורר בשכונת קראון-הייטס שבניו-יורק, שם גם ייסד את ארגון 'הצלה' המפורסם שזכה וזוכה להצלח חיי אדם; אנשים, נשים וטף.

הרב ביסטריצקי ע"ה, שנפטר כתוצאה מאירוע לב חמוה, מעולם לא היה איש של דיבורים. פעם אחת ויחידה, בכל שנות חייו המפליגות, ניאות לספר על עצמו, וגם זאת לאחר מסע הפצרות ושכנועים רבים, בין-היתר על-ידי בנו הרב לוי ע"ה, רבה האגדי של העיר צפת.

זה היה לפני למעלה מעשרים שנים, בראיון נדיר ומיוחד במינו שהעניק לי ובמהלכו פרץ בבכי מספר פעמים. הראיון ההיסטורי שהעניק, סיפק הצצה

בצעירותו

**"הבית רועד
לפעמים, והדי
הפיצוצים הופכים
לשגרת יום, ולמרות
זאת, אני לא רוצה
לומר שאנחנו
'מתרגלים'. יש
בהחלט ימים
של אורך שעות
ארוכות אתה שומע
'בומים', אבל כולנו
תקווה שזה יגמר
מתי-שהוא"**

מזערית לסיפור חייו. בכתבה זו, נביא גם קטעים מהראיון, לצד טורים של בני משפחה ומכרים שמספרים על אישיותו רבת-ההוד של המנוח ע"ה.

■ ■ ■

על-אף שנולד בגרמניה, שורשיו ניטעו הרחק משם. אצל סבו, אב-אמו, הרה"ח לוי לוגויער ע"ה, היו 'תורה וגדולה על שולחן אחד', בהיותו חסיד מופלג וגביר גדול. הוא היה מהיהודים היחידים שהורשו להתגורר במוסקווה, בתקופת 'גזירת תחום-המושב' של הצאר ניקולאי שאסרה על יהודים להתגורר בערים גדולות ברוסיה.

נישואיו של ר' לוי התקיימו בשנת תרס"ב (או תרס"ג) כאשר מסדר-הקידושין היה כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע עצמו, שלשם כך נסע מליובאוויטש, דבר נדיר כשלעצמו, שנוספה אליו תופעה לא פחות נדירה בכך שבא עם השטרימל (מפורסמת שיחתו של בנו, הרבי הריי"צ נ"ע, שאביו חשב שטרימל רק בליובאוויטש).

כעבור שנים יצא הרה"ח ר' לוי'ק מרוסיה עם בתו, אמו של ר' לייבל ז"ל. תחילה היגר לרומניה ומשם לבאטהמבורג שבגרמניה.

אביו, הרה"ח ר' מרדכי ביסטריצקי, היה חסיד בויאן שנולד למשפחה אמידה בקייב, ומיד לאחר המהפכה הבולשביקית עזב עם אמו את רוסיה, בדרך ניסית, ובסופו של דבר הגיעו לעיר למברג, בה כבר שהה אביו של ר' מרדכי, ומשם נסעו יחד לנורבגיה. כעבור זמן נישא לבתו של ר' לוי'ק ע"ה. (ראה בהרחבה במסגרת).

הזוג הצעיר התגורר בהמבורג, שם נולד ר' לייבל ע"ה. באחת השנים, כשנסעו פעם לחופשה במרינבאד, פגשו שם את כ"ק אדמו"ר הריי"צ נ"ע. בנותיו של הרבי ריי"צ היו מיוודות מאוד עם אמו של ר' לייבל עוד מרוסיה, וכאן נפגשו מחדש. ידידות זו, אגב, ובמיוחד ידידותה של הרבנית חיה-מוסקא ע"ה ואמו של ר' לייבל, נמשכה כל ימי חייהן.

עובר אצל הרבי

לצד הגה"ח הרב יקותיאל פרקש, יבדלחט"א

לאולם ודיבר ברמקול – דבר שהיה חידוש באותם ימים. כיוון שהייתי ילד שלא דובר עדיין אידיש שוטפת התקשיתי להבין את הדברים שנאמרו באידיש, אך נחקק בזיכרוני מראה המון האנשים – מבוגרים וצעירים – שנדחקו לעבר הרבי כדי לזכות לראות את פניו הקדושות.

הסבא הציל את הרבי

לא רבים יודעים כי מי שלמעשה הציל את הרבי והרבנית מאירופה הכבושה, היו סבו וסבתו של ר' לייבל ע"ה.

"יום אחד", סיפר ר' לייבל, "הגיעה לאמי ידיעה שהרבי נשיא-דורנו ורעייתו הרבנית נמלטו מצרפת והם נמצאים בפורטוגל. אמי שהייתה משוחחת מידי יום עם בני-ביתו של הרבי הריי"צ, הבינה מתוך הידיעה שהרבי ורעייתו לא הצליחו להשיג מקום בספינה היוצאת לארה"ב. (הספינה האחרונה מאירופה לארה"ב).

"בינתיים הצליח סבי לברוח מאנטוורפן לצרפת וקיבל שם ויזה לספרד. אבי, שהיה בעל קשרים עסקיים גם בפורטוגל, התקשר מיד לחברת ספינות פורטוגזית והזמין באמצעות סוכן מקומי שני מקומות עבור סבי וסבתי בספינה שיצאה לארה"ב. אך סבי, שהגיע בינתיים לספרד, לא הצליח לעבור לפורטוגל בשל עקשנותו של פקיד ספרדי כלשהו למנוע ממנו חתימה נחוצה על הוויזה. ביום שקדם להפלגה, סבי וסבתי לא הצליחו בשום אופן להגיע

"בידי הרבי נשאר חמישה סטים בלבד. עותק אחד נמסר לרבי הריי"צ; עותק שני לרבי נשיא-דורנו; עותק שלישי לרב חודקוב; עותק רביעי לרש"ג ועותק חמישי נמסר לי בידי הרבי..."

בני יהודה-לייב". הייתי אז בן שלוש עשרה וחצי. הרבי הושיט לי את ידו, אמר לי: "שלוש עליכם" והביט בי. באותו רגע חשתי שהרבי 'חותך אותי' במבטו. הזדמן לי באירופה להיות במחיצתם של לא מעט אדמו"רים גדולים, אך מעולם לא חשתי תחושה שכזו.

"לאחר היחידות ירדנו למטה וכל הנאספים נכנסו לאולם הגדול שהיה הומה אדם. הרבי נכנס

בשנת תרצ"ז גברה מאוד האנטישמיות בגרמניה, ולאחר 'ליל הבדולח', חצו יהודים רבים את הגבול ההולנדי והגיעו לרוטרדם. ההולנדים, שריחמו על הפליטים, שיכנו אותם במחנות מיוחדים, והיהודים מצידם האמינו שההולנדים לא יהיו מעורבים במלחמה עד סיומה, אמונה שכידוע התבדתה.

הוריו של ר' לייבל היגרו תחילה לאנטוורפן שבבלגיה, שם התגורר סבו ר' לוי לוגוויער, ואחר כך היגרו מאנטוורפן להולנד, שם נערכה חגיגת הבר-מצווה שלו. על החגיגה הזו סיפר לי ר' לייבל: "אני זוכר שסבי היה מגיע אלינו מאנטוורפן לחגים. הוא הגיע גם למסיבת הבר-מצווה שלי שנערכה בביתנו, וכשאבי ביקש ממנו לומר משהו לכבוד חתן הבר-מצווה, סבי לא היסס, נעמד על רגליו, חגר גרטל והחל לחזור מאמר דא"ח..."

בשנת תרצ"ט, ריח המלחמה ריחף כבר באוויר ור' מרדכי ביסטריצקי החליט לעזוב את אירופה. הוא רצה מאוד לעלות לארץ-ישראל, אבל מאורעות הדמים הקשים שאירעו שם באותה עת הרתיעו אותו ולבסוף היגר עם משפחתו לארצות-הברית.

המבט החודר

על תקופתו הראשונה ביבשת החדשה, סיפר ר' לייבל ע"ה:

"לאחר שהגענו לארה"ב התגוררנו תחילה במנהטן ואחר כך עברנו לבורו-פארק. התחלתי ללמוד בישיבת "תורת אמת" בבורו-פארק ומידי יום הייתי נוסע שעותיים וחצי ממנהטן לבורו פארק הלוך, ושעותיים וחצי חזרה.

"כשהרבי הריי"צ הגיע לארה"ב בשנת ת"ש, יצאו אבי ואמי לקבלת הפנים שנערכה לו בנמל. לצערי, אבי לא הרשה לי להלוות אליהם משום שהייתי בבחינת "רוק". לא שלטתי באידיש ולא באנגלית. דיברתי רק גרמנית והולנדית ואבי פחד שאלך לאיבוד..."

אך אם לא בנמל, זכה ר' לייבל כעבור ימים אחדים להיכנס ל'יחידות' בשעה מאוד לא שגרתית: דקות ספורות לפני שהרבי נכנס להתוועדות הראשונה שלו באמריקה. על כך סיפר:

"בפורים ת"ש, ימים ספורים לאחר בואו של הרבי הריי"צ לארה"ב, לקח אבי את אמי ואת הילדים להתוועדות של הרבי במלון "גרייסטון" במנהטן. לפני ההתוועדות ניגש אבי אל הרב"ח ר' אליהו סימפסון ע"ה, שהיה הממונה על הכנסת אנשים ליחידות, וביקש רשות להיכנס, והרבי נתן את האישור.

"כשעמדנו בדלת הכניסה, הרבי סימן לנו שניכנס. ראיתי את הרבי יושב ליד שולחן קטן שמשני צידיו עמדו כסאות. בשלב זה אבי הצביע עלי ואמר: "זהו

עומד מאחורי הרבי בקידוש לבנה

כותב אות בספר-תורה

צועד ברחובות קראון-הייטס

מכתב לזיידע צריכים כאן 'הצלה'...

גב, אחד הנכדים

מיין טאיערע זיידע!

אתה כנראה מתפלא בכלל שאני כותב לך מכתב, אבל מה לעשות, הרגלת לעצמך מנהג משונה, שאתה לא עונה לטלפון...

כל חיך היית קשור ומחובר בכל נימי נפשך לרבותינו נשיאנו בכלל ולרעבע הריי"צ והרבי בפרט. אתה היית 'בית חיינו' ו'בית חיינו' זה אתה. לא פלא שכשאתה כותב לך מכתב, מיין טאיערע זיידע, אני נזכר מיד במכתבים שנכתבו מאחורי מסך הברזל ל'זיידע' שבארצות הברית. לא עונה לטלפון? כנראה אימצת לעצמך מנהג נוסף של הרבי שלא השתמש כמעט במכשיר הזה. היית אוהב אדם וחביב לכל אחד, וגם תכונה זו נוצלה על ידך איך לא למען 'בית חיינו'.

הלכתי איתך כמה פעמים בשבת בבוקר מביתך שבגאולה לבית הכנסת שבשיכון חב"ד לתפילת שחרית בכבישיה הסגורים של עיר הקודש, מהלך של כמה דקות בלבד עבור איש בריא כמוך. בפועל היינו מגיעים כעבור זמן רב, אבל לא בגלל שהיית אדם שטועה בדרך, אלא בגלל שהיית אדם שמלקט טועים בדרך. דיברת עם כל אדם, הקדמת שלום לכל אדם כרובן יוחנן בן זכאי בשעתו: חסידים מחצרות שונות, ליטאים, 'סרוגים' וגם לכאלו שאינם שומרים תורה ומצוות לע"ע. חייכת, שאלת, התעניינת – כאילו הייתם חברים טובים מאי שם או כאילו היית הזיידע של כולם.

וגם כאן, כמו תמיד, היית משחיל פעמים רבות מילה על הרבי, על ליובאוויטש או על מנהג ישראל כזה או אחר.

לשכוח אותך, או את פניך, לא אוכל. 'סידרת' לעצמך תמונה בכל בית חב"ד, שם במקומך הטבעי, מאחורי הרבי ב-770.

ועוד מילה לסיום,

כמה פעמים סיפרת לי שהרבי אמר לך שאתה יכול להיכנס אליו לחדר מתי שאתה רוצה. "דברי צדיקים קיימים לעד" ובוודאי שהיית זה קיים גם כעת, וה'דלת' שלו פתוחה בפניך בכל עת.

כנס אל הרבי ותגיד לו שחייבים אותו כאן, למטה מעשרה טפחים, בגוף גשמי. תגיד לו שזה דחוף. צריכים כאן 'הצלה'...

עם שניים מנכדיו, 'ידלט'א

לעיר הנמל, והודיעו על כך לאבי בניריווק.

"בלילה שלפני ההפלה ביקר אבי אצל הרבי הריי"צ ואמר לו שיש לו שני כרטיסי נסיעה באונייה שתפליג בבוקר מפורטוגל לארה"ב והוא מוכן למסור אותם עבור הרבי והרבנית. ההצעה נתקבלה ובעקבות הוראה מתאימה שנשלחה לפורטוגל, השמות בכרטיסים שונו תוך שעה קצרה מ"לוגויער" (שם סבי) ל"שניאורסאהן", ומיד לאחר-מכן הודיע על כך הרבי הריי"צ לרבי.

"אגב, גם בסיפור זה היה גם מופת. ביום ההפלה עמדו לצאת לארה"ב ב'זמנית' שתי ספינות. כשהראשונה יצאה לדרכה, הרבי הודיע שאינו רוצה לעלות עליה, ומאוחר יותר נודע שספינה זו הופצה על-ידי צוללת גרמנית. הרבי והרבנית עלו על הספינה השנייה, והגיעו בשלום לארה"ב." (סביו וסבתו של ר' לייבל, ר' לוי ורוחמה הי"ד, נלקחו למחנה דרנסי שבצרפת ומשם למחנה המוות אושוויץ)

לאחר שהרבי נשיא דורנו הגיע לארה"ב, ערך עם הרבנית כמה וכמה ביקורים בבית הוריו של ר' לייבל, תחילה בבוריפארק ואחר כך במנהטן. "בפגישות אלה", סיפר, "היו מנהלים שיחה ידידותית על כוס תה או קפה אך לא בכולן נכחתי. מובן שאילו הייתי יודע מראש את מועדי בואם של הרבי והרבנית, הייתי משתדל לחזור הביתה מוקדם, אבל כשקרה שהגעתי בזמן לאחר סיום סדר חסידות, הייתי רואה את הרבי והרבנית יושבים בביתנו. הרבנית חייה-מושקא היתה משוחחת עם אמי ברוסית ולא הבנתי מילה מכל הנאמר, ואילו הרבי היה משוחח עם אבי. מובן שלא התיישבתי לידם אלא הייתי אומר יפה "ערב טוב" והולך לחדרי – אבל ההתרגשות זכורה לי עד היום...

"באותם ימים הייתי בן-בית אצל הרבנית חייה-מושקא והייתי מבקר אצל הרבי נשיא-דורנו לעיתים תכופות בעיקר במשרדו במל"ח. כשהרבי הדפיס את "היום יום" ואת השיחות, נטלתי חלק בהכנתן לדפוס ובמגעים עם דפוס האחים שולזינגר. עזרתי גם בהכנה לדפוס של קונטרס "בד קודש", סדרת הספרים "שדי חמד", ד"ה "מים רבים" תרל"ו, ספרי ה"צמח צדק" ועוד.

"כשספרי ה"צמח צדק" יצאו-לאור, הורה לי הרבי – אז הרמ"ש – להיכנס לחדרו (אגב, הרבי תמיד הדגיש שאכנס רק בשעות שבין הסדרים) ואמר לי שהוא מעניק לי סט אחד חנינם, שהרי תמורת העבודה עצמה לא קיבלתי משכורת. הייתה זו זכות גדולה, משום שמערכת קה"ת מכרה את כל מהדורת ספרי ה"צמח צדק" להוצאת "אוצר הספרים" בארה"ב, ובידי הרבי נשארו חמישה סטים בלבד. עותק אחד נמסר לרבי הריי"צ; עותק שני לרבי נשיא-דורנו; עותק שלישי לרב חודקוב; עותק רביעי לרש"ג ועותק חמישי נמסר לי בידי הרבי... בדרך זו קיבלתי מהרבי גם סט של "שדי חמד".

בעקבות כל זאת זכה ר' לייבל להתקרב מאוד ל'רמ"ש'. כך, למשל, סיפר: "כשהייתי צריך להיכנס אל הרבי הריי"צ ליחידות והייתי כותב פ"נ, הייתי מראה לרבי נשיא דורנו את הפ"נ שכתבתי והוא היה עורך בו תיקונים והגהות. הוא היה אומר לי: "פרט זה אינו כתוב כראוי" ומתקן. עד היום שמורים אצלי הפ"נים עם הגהותיו של הרבי בכתב-יד-קודשו."

על התקופה ההיא של הקירבה ל'רמ"ש', סיפר

הקשר הבויאני

משוחח עם כ"ק האדמו"ר מבויאן שליט"א

הרב לייבל ע"ה ביסטריצקי נלב"ע בערב חג השבועות. למרות הלחץ בערבו של חג, יצא כ"ק האדמו"ר מבויאן שליט"א ללוות את ר' לייבל בדרכו האחרונה, בנוסף לכך, בבוקר שלמחרת - ערב החג - הגיע האדמו"ר לבית המשפחה לנחם ולספר על החסיד שאבד. לרב ביסטריצקי קשר אישי ורב-שנים עם כ"ק האדמו"ר מבויאן שליט"א.

אביו של ר' לייבל, הרה"ח ר' מרדכי ביסטריצקי ע"ה, היה חסיד בויאן שנולד למשפחה אמידה בקייב, ויצאתו מרוסיה בשנת תרע"ז, בעיצומה של המהפכה, לוותה בשורה של ניסים ונפלאות. בסופו של דבר הגיע עם אמו ללמברג, שם כבר שהה אביו שהגיע לשם קודם ומשם יצאו לנורבגיה.

לשבתות נסע אביו של ר' מרדכי לרבינו וינקלר שהתגורר בקופנהגן, אך בימים טובים העדיף לחגוג עם יהודי רוסיה ולא במחיצת ה'יקים' בדנמרק. כששמע שבבאטהמבורג מתגוררים יהודים רבים מיוצאי רוסיה, היה נוסע לשם בימי חג הפסח. באחת מאותן נסיעות הוצע לו שידוך עבור בנו ר' מרדכי עם בתו של ר' לוי לוגווייזר.

באותה עת שהה בעיר אחד מאדמו"רי בית רוז'ין, וכשר לוי שאל בעצתו, השיב לו האדמו"ר: "כאפט אים" [=חטוף אותם]. כך נוצר השידוך בין בתו של החסיד החב"די לבנו של חסיד בויאן. בשלהי תרצ"ט הגיעה משפחת ביסטריצקי לארה"ב, באותה תקופה, כבן לחסיד בויאן, היה ר' לייב בן-בית אצל כ"ק האדמו"ר מבויאן זצ"ל, אך האדמו"ר אמר לו מספר פעמים: "אתה צריך להיות חסיד ליובאוויטש, ותוכל להמשיך לבקר אצלי בתור ידיד". וכך אכן היה.

האדמו"ר מבויאן בניחום אבלים אצל משפחת ביסטריצקי

בזמנו: "באותה תקופה הרבי נשיא-דורנו התנהג באופן של הצנע-לכת מאוד ואף אחד לא הכיר אותו באמת. רבים לא ידעו מיהו, אבל המקורבים ידעו והרגישו שלפניהם אדם נעלה, קדוש עליון, משכמו ומעלה.

"אנחנו - האברכים שעסקו במסירתן של עבודות מודפסות כמו ה"טאקס אנד טיילס" לרבי - היינו זוכים לראות מה נעשה בחדרו של הרבי. פעם למשל שמעתי קטעים משיחות של הרבי בטלפון עם סטודנטים בנושאי הלכה והשקפה.

"בטבעי איני ביישן גדול, ולעתים קרובות הייתי ניגש אל הרבי נשיא-דורנו ושואל אותו שאלות בגמרא או בהלכה. פעמים רבות הייתי נכנס אליו ומעניק לו ספר או שניים במתנה. יש אצלי ספרים אחדים שהרבי שאל ממני ולאחר שהחזיר לי אותם, ציינתי לעצמי שהרבי השתמש בהם... במקרים מסוימים הרבי החזיק ספר שלי מספר חודשים, ואז היה מורה לרב גרונר לזכור להחזיר לי את הספר." פני הדברים השתנו לחלוטין מאז יו"ד שבט תש"י. "בחדשים שקדמו לקבלת הנשיאות באופן רשמי", סיפר ר' לייבל, "הרבי היה מכונס מאוד בתוך עצמו. כשדיברתי עם הרבי, זכיתי לתשומת לב מלאה ולמענות, אך השתדלתי למעט בכך ככל האפשר כדי שלא לגזול מזמנו."

"הרגשתי שאבי הסתלק"

כאשר הגיעה הידיעה על הסתלקות אביו של הרבי, הגה"ק רבי לוי יצחק זצ"ל, בקיץ תש"ד, הרבי הריי"צ היה במוריסטאון. הידיעה התקבלה אצל מזכירו של הרבי הריי"צ, ונאמר בה שאביו של הרמ"ש חולה מאוד. זמן קצר אחר-כך, בכ"ד מנחם-אב, התקבלה ידיעה נוספת שבה דווח כבר על ההסתלקות.

כשהידיעה הגיעה, התקשרו הרב שמואל לויטין והרב ישראל ג'ייקובסון בתחילה לביתו של הרבי, אך הרבנית חיה-מושקא ענתה שהרבי איננו בבית. הם לא אמרו לה במה העניין והמשיכו למשרד (שנהפך אחר-כך לחדר היחידות) כשהם מצרפים אליהם גם את הבחור לייבל ביסטריצקי.

"כשדפקו בדלת", סיפר לימים, "איש לא ענה. היחיד שהיה לו מפתח לחדר היה ר' שלום חסקינד, שלא היה יכול לגשת כיוון שהיה זה באמצע הסדרים, וחוש מזה, מי בכלל נתן לו רשות לפתוח את חדרו של הרבי?..."

"בלית-ברירה התיישבנו להמתין. הרבי היה נוסע בבוקר לעבודתו ומגיע בשעה שלוש ורבע או שלוש וחצי. בדרך-כלל הרבי היה מסודר מאוד והגיע תמיד בזמן, לכן האיחור החל להדאיג אותנו, עד שלבסוף הרבי פתח את הדלת מבפנים.

"כשנכנסנו פנימה ראינו שהאור בחדר כבוי, הווילונות מוגפים והחדר כולו חשוך. כשהודיעו לו על ההסתלקות, הרבי שאל למי יש סכין קטן ועניתי שלי יש. הרב ג'ייקובסון נטל את האולר שלי וקרע בו קריעה בבגדו של הרבי, אחר-כך הם שאלו את הרבי: "מה קרה שאתם נמצאים כאן כל הזמן?" והרבי ענה להם: הבוקר [ואולי אמר: הלילה] הרגשתי שאבי הסתלק ורציתי לשבת 'שבעה' ב-770.

"בהמשך, הרבי ישב 'שבעה' במשרד המזכירות שבאותה עת למדה שם כיתה. בזמן ה"שבעה" פינו את החדר והיו בו רק שולחן, כיסא ומיטה.

כשסבא חזר להמבורג

הרב שלמה ביסטריצקי

רבה של המבורג

סגירת מעגל. הרב ביסטריצקי ע"ה בריקוד עם נכדו, כותב השורות, רבה של המבורג

הוא אמר לה: אני מברך אותך בהתרגשות גדולה ומאחל לך הצלחה בלימודים. אני לצערי נאלצתי להפסיק את הלימודים בבית הספר ולברוח מאימת הנאצים להולנד ומשם לארצות הברית, אני מאחל לך ואני בטוח שאת תסיימי את הלימודים בבית הספר הזה...

זיכרונות ילדות

הוא נולד כאן בחודש סיון תרפ"ו – בשנת 1926 והספיק ללמוד בבניין זה, בניין התלמוד תורה 6 שנים עד תחילת שנת 1938, חודשים ספורים לפני ליל הבדולח, קצת לפני שנהיה 'מאוחר מדי' ואז הוא ברח יחד עם אביו ואמו, אחיו ואחיותיו וחיייהם ניצלו.

מאז 1938, מאז שהוא ברח מהמבורג, סבא לא חזר לכאן. בשנת תשס"ד, שנה לאחר שהגענו לעיר ופתחנו בית חב"ד, לכבוד פתיחת המקום החדש הוא הגיע, זה היה לו קשה אבל הוא הגיע מלווה בבניו ר' אברהם ישראל (אינגי) ור' שניאור. הביקור שנמשך מספר ימים היה עבורו חזרה לימי הילדות ועבורנו גילוי של סיפורים ועובדות שעד לאותו יום לא שמענו עליהם. מכל רחוב שעברנו היה לו סיפור וכל שם שהופיע במסמכים שראינו בארכיון העיר גרר אחריו זיכרונות.

ברחבי העיר המבורג, כמו גם בערים רבות אחרות באירופה, קבועים על מדרכת הרחוב, בפתח הבתים שבהם היו גרים יהודים שנרצחו בשואה, אבנים מוזהבות בגודל 10 על 10 ס"מ, אבנים אלו נקראות 'שטולפר-שטיין', 'אבני נפילה' – מטרתן היא לגרום למי שרואה אותן ליפול ברוחו כשהוא נעצר וקורא את שם היהודי שנלקח מבית זה למחנה השמדה ונרצח. כשהלכנו בדרך אותה הוא היה הולך כל בוקר מהבית לבית הספר, השמות האלו על האבנים העלו לו הרבה זיכרונות וגרמו לנפילת רוח אמתית.

ליד הבית באינצנצהשטראסע מספר 64, הבית שבו הוא גדל, עלו הזיכרונות מאביו ואמו, מסבתו

אני לצערי נאלצתי להפסיק את הלימודים בבית הספר ולברוח מאימת הנאצים להולנד ומשם לארצות הברית, אני מאחל לך ואני בטוח שאת תסיימי את הלימודים בבית הספר הזה...

המאמצים שהשקענו בפתיחת בית הספר, הוא התעניין בכל פרט לאורך כל הדרך והוא רצה לברך, הוא רצה לברך אותנו על ההצלחה, אבל יותר מכך את מוסי הקטנה בת ה-6 על כניסתה לבית הספר.

בטקס ההכתרה המרגש

קיץ תשנ"ז. הקהילה היהודית נכנסה זה עתה לבניין ה'תלמוד תורה' – הבניין והמושג, הבניין הגדול והבולט ששרד את השואה ושרד את ליל הבדולח כשבית הכנסת הגדול ביותר בצפון גרמניה שעמד בצמוד לו נשרף ונהרס כליל והמושג 'תלמוד תורה' שכל גרמני בהמבורג יודע לומר שנמצא ברחוב גרינדלהוף מספר 30. שנים רבות לאחר השואה החליטה עיריית המבורג להשיב את הבניין לידי הקהילה היהודית למרות שהיא כבר שילמה עליו בעבר לקרן השילומים. משרדי הקהילה וגן הילדים עברו למשכן החדש שעבר שיפוץ יסודי. הקומות העליונות נשארו ריקות.

מצב חדש זה הוביל לדרך חדשה בהמבורג שפרצה דרך לעבודה משותפת וריכוז כל הכוחות היהודים בעיר בעשייה למען יהדות העיר. ראשי הקהילה פנו אלינו, לשלוחי הרבי בעיר, בהצעה: לנו יש בניין ואישורים לפתוח בית ספר, לכם יש את הילדים ואת המשפחות ואז יצאנו לדרך.

עבורנו, משפחת ביסטריצקי, היה זה הרבה מעבר לפתיחת בית ספר יהודי בעיר השליחות. לקראת פתיחת שנת הלימודים הצלחנו לגייס 12 תלמידים ויחד איתם יצאנו לדרך. המסורת הגרמנית היא שהילד בדרכו הראשונה לבית הספר הולך עם 'שול-טוטע' – שקית שנראית כמו כובע ליצן הפוך מלא בהפתעות. הילד אווז בשקית זו – שהיא כמעט בגודלו – וצועד איתה לבית הספר בפעם הראשונה בחייו, כשיחזור לביתו, יהיה מותר לו לפתוח ולראות את ההפתעות שהורים שלו הכינו עבורו.

וכך, ביום הראשון לפתיחת בית הספר היהודי, לאחר מאבקים מבית ומחוץ, כשאלום התלמוד תורה מלא מפה לפה בהורים, חברי קהילה, פוליטיקאים ואנשי תקשורת שבאו לסקר את הפתיחה ובתנו הקטנה מוסי עומדת בפתח הבית עם ה'שול-טוטע' מוכנה לצעוד לבית הספר, הטלפון בבית מצלצל.

על הקו היה סבא, ר' לייבל ע"ה, הוא ידע על

לצד בנו, הרב לוי ע"ה

כלפי חוץ. לא נראו דמעות בעיניו. אבל חשבתי לעצמי: מי יודע כמה הרבי הספיק לבכות בינו ובין עצמו משעת ההסתלקות עד להלוויה...

גם בשעת ההלוויה עצמה הלכתי לצידו של הרבי. כשאחדים מהמלווים לקחו פיסת נייר, חתמו את שמותיהם, צירפו מטבע וזרקו פנימה לתוך הקבר, כמו אחרים וצעקו לעברם להפסיק, אבל הרבי נשיא דורנו הורה שישאירו את פיסות הנייר החתומות במקום.

אחרי ההסתלקות השתנו דברים רבים בקשרים שבין הרבי ובין משפחתו של ר' לייבל. הוא כשלעצמו זכה לקירובים רבים גם אחרי יו"ד בשבט תש"י, אך ביקוריו של הרבי בבית הוריו נפסקו והיו רק שיחות טלפוניות – לפעמים בין אביו והרבי ולפעמים בין אמו והרבנית חיה מושקא שנהגו גם להיפגש מעת לעת בעיה. בתקופה שלאחר ההסתלקות ר' לייבל אף זכה להילות מספר פעמים לרבי בביקוריו בציון של הרבי הרי"צ.

"בעת ההסתלקות", סיפר בזמנו, "הייתי כבר אברך נשוי עם ילד. התגוררתי בבורו-פארק, ובשבתות מברכים הייתי בא ברגל להתוועדויות של הרבי. הייתי מתפלל בבית הכנסת של הרב סימפסון, חוזר הביתה, עורך קידוש לאשתי, ומיד הולך ל-770. כשהרבי היה יוצא מ-770 והולך לביתו ברחוב פרזידנט, נהגתי פעמים רבות ללכת אחריו וללוות אותו לביתו, משום שהדרך שלי לבורו פארק היתה באותו כיוון. לפעמים הרבי עצמו היה מסתובב לעברי ואומר לי: 'לייבל, בוא'.

בעת שהידיעה הגיעה, הרבי היה כבר לאחר תפילת מנחה, אך אנ"ש ארגנו בזאל הקטן מניין למנחה והרבי אמר את הקדישים.

"במהלך ה'שבעה' לא ניכרו כלפי חוץ רגשותיו של הרבי, אך כשאמר את הקדיש הראשון, בכה בדמעות שליש. אני זוכר היטב איך מאוד התרגשתי."

כש'הרמ"ש' קם מה'שבעה', הוא נסע מיד למוריסטאון אל הרבי הרי"צ, וכשהגיע אמר הרבי הרי"צ שיחה מיוחדת בעניין סדרי הרכנת הראש בשעת אמירת "קדיש" ושאר מנהגי אבלות.

"כשהרבי נשיא-דורנו חזר ל-770", סיפר ר' לייבל, "הוא חזר על השיחה בפני ר' שלום חסקינד כדי שידפיס אותה במכונת-כתיבה והתנה שאף אחד לא יקבל העתק. (השיחה הודפסה רק שנים לאחר-מכן ב"ספר המנהגים"). באותם ימים הייתי היחיד בין הבחורים ב-770 שהיתה לו מכונת-כתיבה בלשון-הקודש שהבאתי עמי מגרמניה. הרב חסקינד ביקש שארשה לו לתקתק את השיחה, והסכמתי בתנאי שישאיר בידי העתק... מובן שחסקינד מסר את בקשתי לרבי, והרבי נענה לבקשה".

"לייבל, בוא"

כותבי דברי הימים מציינים כי מי שזכה לקחת את הרבי במכוניתו לבית העלמין, בהלווייתו של הרבי הרי"צ, היה ר' לייבל ביסטריצקי. בשיחתנו סיפר על-כך: "הרבי לא הראה כלום

מרים-שיינדל (שהשבוע כשקברו אותו לידה בהר הזיתים שמו הנוכחים לב שגם היא נפטרה בד' סיון) ומסבא וסבתא לאגויער, ר' לוי ורוחמה לאגויער שגרו איתם באותו בית. הוא נזכר שכשהם ברחו מגרמניה לרוטרדם, הם שהו שם תקופה ארוכה ולחגיגת הבר מצווה שלו הם נסעו לאנטוורפן לחגוג ליד הסבא ר' לוי ה"ד. פטר הס, גרמני המבורגאי שהפך את פרוייקט האבנים, אבני הנפילה, לפרוייקט חיים – שמע שסבי מגיע לביקור, וניסה להספיק לסיים לקבוע את האבנים בפתח הבית באינוונציה שטרסע 64, אלא שהוא לא הספיק. הוא הביא את האבנים איתו לבית חב"ד החדש לטקס הפתיחה. סבא שהיה ידוע כיהודי רגשן בטבעו, נשבר מבכי כשראה והחזיק את האבנים. הוא הרגיש שאבנים אלו הם לא רק אבני נפילה אלא אבני זיכרון, אבני נקמה... שמות סבא וסבתא שלו קבועים ב'אבן מצבה' כזיכרון בטקס של פתיחת בית חב"ד בעיר הולדתו... זה היה רגע מרגש שלא אשכח לעד.

סגירת מעגל מרגשת

ביקורו השני והאחרון של סבא בהמבורג היה בחורף, בשנה שעברה. זכיתי וב"ה לאחר שנים של פעילות מבורכת בעיר נבחרתי על ידי חברי הנהלת הקהילה לכהן כרב העיר. כמובן שאת אירוע ההכתרה סבא לא רצה להפסיד ועשה מאמץ גדול ויחד עם בני משפחה רבים הגיע פעם נוספת להמבורג.

בצהרי היום התקיימה קבלת פנים מרשימה בבניין העיריה. הרב הראשי לישראל הרב מצגר התכבד לחתום בספר הזהב של העיר, הספר שעליו חותמים רק אורחים רמי דרג כמלכים, נשיאים ונסכים. בטקס נוכחו ראש העיר, נשיאת הפרלמנט ושאר נכבדי העיר שבאו לסבא, האזרח הוותיק של המבורג, לאחל לו ולברך אותו לרגל המעמד.

בבניין העיריה ישנם סממנים שמזכירים את חיי היהודים בגרמניה לפני המלחמה ומראים את חוזקם של היהודים גם בתחום הפוליטיקה והעסקים. כשיצאנו מבניין העיריה עברנו בסמיכות למדרחוב המרכזי של העיר מונקברגשטראסע, שם בהמשך הרחוב – נזכר סבי – היה משרדו של אביו ר' מרדכי, הוא עסק ביבוא ויצוא של שמנים מסקנדינביה. הוא היה יושב שעות רבות במשרד ובין פגישה לפגישה היה לומד מתוך גמרא קטנה שהייתה תמיד על ידו.

את שסבי חווה בטקס המרכזי שהתקיים בערב לא ניתן היה לשמוע ממנו באותו יום, רק לאחר ששב לישראל התחיל לבטא זאת בסיפורים חוזרים ונשנים כמעט לכל מי שפגש, ועד היום אני שומע מאנשים רבים על ההתרגשות, השמחה והנחת שהיה לו לזכות ולהשתתף בכזה אירוע בעיר שממנה נאלץ לברוח. עבור יהודים – ולהבדיל גרמנים – רבים תושבי העיר היתה זו חווה מיוחדת לראות אותו זוכה להשתתף בכזה אירוע היסטורי. גם השבוע לאחר שפורסם כאן בעיר דבר פטירתו, קיבלתי מכתבי ניחומים רבים, כולם הזכירו את פגישתם איתו כאן בשנה שעברה והתרשמותם מהאיש ומסיפור חייו ועל ששמחו שהספיקו לפגוש אותו.

"פתאום ניגש בחור לר' יעקב ליפסקר ואמר לו: 'אתה יודע? הרבי עומד כעת ליד משאית שחונה כאן ומדבר עם אשה וילדים'. שאלתי איזו משאית, והוא ענה: 'משאית כחולה'. הייתה זו המשאית שלי. התברר שכשהרבי ראה את אשתי וילדיי יושבים במשאית, ניגש למשאית ופתח עימהם בשיחה"

המשאית הכחולה

תמיד היה ידוע ומפורסם שר' לייבל ע"ה היה אחד משני החסידים היחידים בעולם שיכלו להיכנס לרבי מתי שרצו. כששאלנו אותו על כך, הוא סיפר:

"ידוע שבמקרים שהיה תור של ממתנים להיכנס ליחידות, הרב חודקוב היה מורה לאנשים לבוא בעשר בלילה. כשאותם אנשים שהוזמנו לשעה עשר היו נכנסים אל הרב חודקוב ואומרים לו שהשעה כבר יותר מאוחרת, הרב חודקוב היה עונה להם: "אצל הרבי, השעה כעת היא עשר בלילה..." "לפעמים גם אני הייתי בין אלה שנקבעה להם יחידות בלילה ותמיד הייתי מקדים ומגיע בעשר, אך קרה לא אחת שלבסוף הייתי נכנס ליחידות בשתיים או אפילו בארבע לפנות בוקר. במקרים כאלה הרבי היה אומר לי: "מדוע אתה צריך לחכות בתור כל-כך הרבה זמן? תקיש בדלת מתי שתראה ותיכנס!"...

"פעם היה מצב הפרנסה שלי קשה מאוד, ויום אחד נכנסתי לרבי לבקש ברכה מיוחדת בנושא. בדרך-כלל, לפני כניסתי לרבי הייתי נוהג להתיישב בבית או בבית-המדרש ולכתוב הכול באריכות, אחר-כך הייתי חוזר וקורא זאת ורק אז נכנס לרבי. "השולחן בחדרו של הרבי היה תמיד מלא ספרים. כשהרבי היה קורא פ"נ, היה יושב מעט באלכסון, מניח את הפ"נ על מדף קטן שיצא מהשולחן, וקורא אותו תוך-כדי ציון הערות על-גבי הפ"נ בעיפרון שאחז בידו.

"כשנכנסתי, הרבי קרא את הפ"נ שלי ואמר לי: "הקב"ה יעזור לך". הרגשתי שהרבי נותן לי ברכה, אבל רציתי הבטחה ברורה. אמרתי לרבי: "רבי, צדיק גוזר והקב"ה מקיים!" אך הרבי אמר לי שוב: "הקב"ה יעזור לך". אמרתי לרבי שאינני זז מכאן עד שיהיה "צדיק גוזר" והרבה דמעות הזלתי מעיני באותה שעה. הביט הרבי לעברי - כנראה רצה לראות אם אני באמת מתכוון לדבריי - ולבסוף הפטיר: "נו, זאל שוין זיין אזוי ווי דו האסט געזאגט" [= שיהיה כבר כפי שאמרתי]. מאז התחלתי לחיות בניסים. לאט-לאט המצב השתפר, עד שברוך השם ראינו בעינינו במשך השנים שהברכה-הבטחה התקיימה במלואה.

למרות הרשות המיוחדת והנדירה שניתנה לו להקיש על דלת חדרו של הרבי ולהיכנס מתי שירצה - ר' לייבל כמעט ולא ניצל זאת. כך סיפר: "פעם, בליל ערב ראש-השנה שחל במוצאי שבת, הגעתי ל-770, וכיוון שהתגוררתי באותה עת במרחק שלוש וחצי שעות נסיעה מ-770, הגעתי בשעה אחת בלילה ולא הרשו לי להיכנס ליחידות. על אף שהרבי אמר לי כמה פעמים: "אם אתה צריך משהו, תוכל להקיש על הדלת ולהיכנס" - בכל השנים שזכיתי להיות מקושר לרבי לא עשיתי זאת אלא רק פעם או פעמיים - וגם אז רק לטובת ענייני בריאות של הזולת. סתם כך, לצורכי עצמי, לא עשיתי זאת מעולם. אבל מה שכן עשיתי באותו לילה - נעמדתי בזאל הקטן מול הדלת הפתוחה לגן-עדן התחתון (במקום שבו הרב חודקוב היה עומד ומתפלל)

לקחתי ספר תהילים והתחלתי להתפלל, אחר-כך התכוננתי לחזור לביתי. "לפתע נפתחה דלת חדרו של הרבי והרבי יצא. כשראה אותי עומד שם, ניגש אלי מיד ואמר לי:

"הרבי שאל למי יש סכין קטן ועניתי שלי יש. הרב ג'ייקובסון נטל את האולר שלי וקרע בו קריעה בבגדו של הרבי, אחר-כך הם שאלו את הרבי: "מה קרה שאתם נמצאים כאן כל הזמן?" והרבי ענה להם: הבוקר [ואולי אמר: הלילה] הרגשתי שאבי הסתלק ורציתי לשבת 'שבעה' ב-770"

צמח גורביץ' ולפעמים היה לוקח אותי איתו, אבל סיפרתי לרבי שאני מרגיש שקשה למשפחה לארח אותי, ולכן נמנעתי מלבוא לשם שוב והעדפתי לחזור לביתי.

"הרבי לא ענה לי דבר, אך בשבת מברכים הבאה ניגש אלי בסיום ההתוועדות הרב זלמן גורארי, והציע לי שאבוא לסעודת שבת בביתו. שאלתי אותו מדוע החליט להציע לי זאת דווקא הפעם, אך הוא לא ענה לי... הבנתי שהזמין אותי בהוראת הרבי.

הייתי ממשיך אחריו עד ביתו, ולפעמים הרבי היה מדבר איתי תוך-כדי הליכה בענייני משפחה וכדומה. "באחת מאותן הליכות משותפות הרבי אמר לי: "האם אתה זקוק לכל-כך הרבה 'שכר הליכה', שאתה עושה ברגל גם את הדרך חזרה לבורו-פארק?!" עניתי לרבי שיש כאן בסך-הכל כמה משפחות חב"דיות (רוב אנ"ש התגוררו בברונקס וויל) ולא מזדמן לי ללכת לביתו של חסיד באזור. בבחירתו, הרב צבי הירש חיסריק היה אוכל בבית דודו הרב

"לייבל ביסטריצקי". החנות המיתולוגית של ר' לייבל באיסט-סייד, מנהטן

חסידי שמדלג ברגלו האחת מעל הגדר ולצידו הכיתוב "לכתחילה אריבער".

ידוע לי שעל־אף משלוחי־המנות הרבים שנשלחו לרבי, העוגה שלנו הייתה היחידה שעמדה בפורים על השולחן בביתו של הרבי. כשהרבי היה מגיע הביתה, היה מסתכל על העוגה ועל המסר האפוי על פניה, אחר כך היה מורה לשלוח את משלוח־המנות ל"בית־רבה" או ל"בית־חנה". התלמידות היו מפוררות את העוגה ומכינות ממנה עוגה גדולה שממנה היו מחלקים לכולם. כך נהג הרבי גם לגבי החלה, שהיה שולח מידי שנה לאחד המוסדות, "בשנת תשמ"ח, לאחר הסתלקות הרבנית, הבאתי את משלוח־המנות ל-770. עמדי ליד הדלת, וכשהרבי נכנס לחדרו לאחר מנחה, ניגשתי אל הרבי ואמרתי שאני רוצה להכניס זאת לחדרו. הרבי פתח את הדלת והורה לי להיכנס. שאלתי את הרבי היכן להניח את משלוח־המנות והרבי ענה שאניח זאת על המיטה שעמדה שם. כמו תמיד, הרבי עמד גם הפעם והביט רגעים ממושכים במשלוח־המנות."

■ ■ ■

ר' לייבל ע"ה השאיר אחריו משפחה ענפה, כולם הולכים בדרך ישראל סבא ועוסקים בקירוב לבבות בשליחות הרבי, יבדלחט"א: רעייתו מרת איטא, בניו ובנותיו: מרת מרים־שיינדל נלקין מטורנטו; ר' יוסף־יצחק מפלבוש; ר' אברהם ישראל (איניג) מקראון־הייטס; מרת רייזל גרינוולד מרחובות; מרת רוחמה קלאפמן מפייב טאונס שבניו־יורק; מרת דבורה לאה כהן מפלורידה; ר' מנחם מענדל מפייס טאונס שבניו־יורק; השליח ר' שלמה מרדכי מאגורה הילס שבקליפורניה; ר' שניאור זלמן ממנהטן. נכדים ונינים רבים, ההולכים בדרך הישר, ורבים מהם משמשים ברבנות ובשליחות ברחבי תבל.

בנו בכורו, הרב"ג הרב לוי ביסטריצקי זצ"ל, נפטר עוד בחייו בשנת ה'תשס"ב. היה מהשלושים שנסעו לאה"ק, שימש כרב קהילת חב"ד בצפת ע"ה"ק, ועלה לכהונה הרמה בתור הרב הראשי של העיר צפת, ושימש כחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל. חיבר ספרים רבים בחייו במיוחד בתחומי בהלכה, בעידודו הבלתי פוסק של הרבי. ■

עם בניו יבדלחט"א בכותל המערבי

**"הדרך שלי
לבוו פארק
היתה באותו
כיוון. לפעמים
הרבי עצמו היה
מסתובב לעברי
ואומר לי: "לייבל,
בוא". הייתי
ממשיך אחריו עד
ביתו, ולפעמים
הרבי היה מדבר
איתי תוך־כדי
הליכה בעיני
משפחה וכדומה"**

"לייבל, מה אתה עושה כאן?" אמרתי לרבי שיש מנהג שילד בא לאביו לבקש ברכה בערב ראש־השנה, ומאחר שלא נותנים לי להיכנס לאבא, נעמדתי לומר תהילים. פנה אלי הרבי ושאל אותי: "האם השנה אתה מתכוון לתקוע בשופר?" עניתי בחיוב. ואז הרבי אמר לרב חודקוב: "היכן הם ה'געליס' [=עלי ההגהה] של המאמר ד"ה 'כתפוח' שנאמר בשבת?" הרב חודקוב ענה שהם נמצאים בחדרו של הרבי (למחרת המאמר יצא־לאור), הרבי מסר לרב חודקוב את מפתח חדרו הק', כדי שילך להביא זאת. כשקיבל את ה'געליס' מסר אותם לידי ואמר: "קח ותאחז את זה בשעת תקיעת שופר – ושהתקיעות שלך יישמעו".

"פעם אחרת נהגתי במשאית גדולה עם כל ילדי. הייתי שוחט עופות ובמשאית היה מקרר גדול שבו אחסנתי את העופות. בדרכי הביתה, נכנסתי כתמיד לחנותו של ר' יעקב ליפסקר כדי לקנות מוצרי חלב כשרים שלא היו למכירה במקום מגורי. בדרך־כלל הייתי מכניס את המוצרים למקרר וממשיך הביתה. בפעם הזאת, ניגש פתאום בחור לר' יעקב ליפסקר ואמר לו: "אתה יודע? הרבי עומד כעת ליד משאית שחונה כאן ומדבר עם אשה וילדים". שאלתי איזו משאית, והוא ענה: "משאית כחולה". הייתה זו המשאית שלי, התברר שכשהרבי ראה את אשתי וילדי יושבים במשאית, ניגש למשאית ופתח עימהם בשיחה".

עוגת ה'פלאים'

הקרבה הגדולה והנדירה של ר' לייבל לבית־חינו, התבטא בין היתר בכך שהוא היה היחיד שהרבנית חיה־מושקא הייתה קוראת לו בשמו הפרטי "לייבל". "פעמים רבות", סיפר פעם, "הייתי מתקשר אל הרבנית או שהיא הייתה מתקשרת ביוזמתה אלי. כמעט בכל שבת, בליל־שבת או לאחר ההתוועדות של הרבי, הייתי ניגש אליה לומר גוט־שבת ושוהה אצלה זמן מה. דבר אחד ידעתי: כשהרבי היה בבית או היה אמור להגיע הביתה, לא הייתי מגיע אל הרבנית. פעם או פעמיים קרה שהרבי נכנס לפתע הביתה בליל־שבת בשעה שישבתי אצלה ליד השולחן. כשהרבי נכנס נטל מיד את ידיו, לקח את הסיידור והתחיל לומר "שלום עליכם". אדם אחר היה נשאר לשמוע את הקידוש של הרבי, אבל אני התרוממתי מיד וברחתי מהבית..."

על משלוח־המנות שנהג להביא לרבי מידי שנה, סיפר: "מידי שנה הייתי מביא לרבנית משלוח־מנות שכלל חלה מיוחדת שאשתי הייתה אופה לכבוד סעודת פורים. כשהרבי היה נוטל ידיו הק' לסעודת פורים בביתו, היה בוצע את החלה הזו, והראיה – הרבי היה שולח משיירי החלה, וכך ראינו שזו אותה חלה שאפתה אשתי... נוסף לחלה, הוספנו למשלוח־המנות גם עוגה גדולה, חבילת שוקולד נאה וכן בקבוק 'משקה'.

"בשנה שבה הרבי דיבר על מבצע תפילין, הכינה רעייתי עוגה בצורת זוג תפילין עם כל הפרטים הקטנים. מאז, בכל השנים הבאות, תמיד הייתה לעוגה צורה מסוימת בעלת משמעות. כשהרבי דיבר על הקמת 70 מוסדות חדשים, אשתי קישטה את העוגה בבתים קטנים, וכשהרבי דיבר על "פרוות תשב ירושלים", העוגה נאפתה בצורת כותל. כשהרבי דיבר על "לכתחילה אריבער", קבעה אשתי במרכז העוגה "גדר" והציבה מעליה יהודי

name, "Leibel."

"Often," R' Leibel once related, "I would call the Rebbitzin or she would call me at her own initiative. Almost every Shabbos, Friday night, or after the Rebbe's farbrengen, I would approach her to say *Gut Shabbes* and stay with her for a while. I knew one thing: If the Rebbe was at home or was supposed to be coming home, I wouldn't go to the Rebbitzin. Once or twice it happened that the Rebbe suddenly came home on a Friday night while I was sitting at the table with the Rebbitzin. When the Rebbe came in, he immediately took my hand, took a Siddur, and began to recite *Sholom Aleichem*. Someone else might have stayed to hear the Rebbe's Kiddush, but I got up and rushed out of the house ..."

R' Leibel told the following story about the *mishloach manos* that he would bring the Rebbe every year: "Every year, I would bring the Rebbitzin *mishloach manos* that included a special challah that my wife would bake for the Purim *seudah*. When the Rebbe would wash his hands for the Purim *seudah* in his home, he would use this challah. The proof of this is that when the Rebbe gave out the remains of the challah, we saw that this was the challah that my wife had baked. ... As well as the challah, we added to the *mishloach manos* a large cake, a package of fine chocolate, and a bottle of vodka.

"During the year when the Rebbe spoke about *mitvza tefillin*, my wife made a

cake in the shape of tefillin with all of the miniature details. From then on, in the years that followed, the cake was always baked in a significant shape. When the Rebbe spoke about establishing 70 new institutions, my wife decorated the cake with little houses, and when the Rebbe spoke about returning to Jerusalem, the cake was baked in the shape of the Kosel. When the Rebbe spoke about *lechat'chila ariber*, my wife put a 'fence' in the middle of the cake, with a Jew jumping with one leg above the fence and the words *lechat'chila ariber* next to him.

"I do know that despite the many *mishloachei manos* that were sent to the Rebbe, our cake was the only one that was put on the table in the Rebbe's house on Purim. When the Rebbe would come home, he would look at the cake and the message baked on it, and then he would

instruct that the *mishloach manos* should be sent to Beis Rivka or Beis Chana. The students would crumble the cake and prepare a much larger cake from it that would be distributed to everyone. This is also what the Rebbe would do with challah, which he would send every year to one of the *mosdos*.

"In 5748, after the passing of the Rebbitzin, I brought the *mishloach manos* to 7I stood next to the door, and when the Rebbe went into his room after Mincha I approached him and said that I wanted to put the *mishloach manos* into his room. The Rebbe opened the door and told me to come in. I asked the Rebbe where to put the *mishloach manos*, and the Rebbe answered that I should put it on the bed that had been placed there. As always, the Rebbe stood this time and looked at the *mishloach manos* for a long time."

...

R' Leibel left behind a large family. Everyone follows in the ways of their ancestors and is involved in reaching out to others on the Rebbe's *shlichus*. He is mourned by his wife Ita and his sons and daughters: Miriam Shaindel Nelkin of Toronto, R' Yosef Yitzchok of Flatbush, R' Avraham Israel (Yingy) of Crown Heights, Raizel Greenwald of Toronto, Ruchama Klapman of the Five Towns, NY, Devorah Leah Cohen of Florida, R' Menachem Mendel of the Five Towns, NY, shliach R' Shlomo Mordechai of Agoura Hills, CA, and R' Schneur Zalman of Manhattan. He was blessed with many grandchildren and great-grandchildren, all of whom follow in his footsteps and many of them serve as Rabbis and *shluchim* around the world.

R' Leibel's oldest son Rabbi Levi Bistrizky, who passed away during his lifetime, in 5762, was one of the *shluchim* who was sent to Israel. There, he served as the Rabbi of the Chabad community in Tzefat, eventually becoming the city's Chief Rabbi. He wrote many *seforim* during his lifetime, particularly in the field of halacha, with the unstinting support of the Rebbe.

‘The Holy One will help you.’ I told the Rebbe that I would not move from here until the ‘tzaddik decreed,’ and my eyes filled with tears. The Rebbe looked at me – apparently, he wanted to see if I really meant what I said – and in the end he said, ‘Nu, may it be as you said.’ From then, I started to live on miracles. Gradually, the situation improved until we saw this blessing-promise fulfilled completely over the years with our own eyes.”

Despite being given the special and rare privilege of being able to knock on the Rebbe’s door and go in whenever he wanted, R’ Leibel almost never used it. He recalled:

“Once, on *erev Rosh Hashanah*, which was on *Motzoei Shabbos*, I arrived at 770 and because I lived a three-and-a-half-hour drive away I only got there at 1 a.m. and I wasn’t allowed to go into *yechidus*. Even though the Rebbe told me a few times, ‘If you need something, you can knock on the door and come in,’ throughout all the years that I was privileged to have a connection with the Rebbe, I never did this except once or twice – and even then it was for the sake of another person’s health. But I never did this for my own personal needs. But what I did do that night was stand opposite the open door of *Gan Eden Hatachton* (where Rabbi Hodakov used to stand and daven).

“I took a *sefer Tehillim* and I began to daven. Afterwards, I intended to go home.

“Suddenly the door to the Rebbe’s room opened, and the Rebbe came out. When he saw me standing there, he immediately approached me and said, ‘Leibel, what are you doing here?’ I told the Rebbe that there’s a custom for a child to come to his father to ask for a *bracha* on *erev Rosh Hashanah*, and since I wasn’t able to go into my father, I was reciting *Tehillim*. The Rebbe then asked me, ‘Do you intend to blow the shofar this year?’ I replied that this was the case. Then the Rebbe said to Rabbi Hodakov, ‘Where are the *gelles* (pages of annotations) for the discourse

Ketapuach that was said on Shabbos?’ Rabbi Hodakov replied that they were in the Rebbe’s room (the discourse was published the following day). The Rebbe gave Rabbi Hodakov the key to his room so that he could bring them. When the Rebbe received the *gelles*, he gave them to me and said, ‘Hold these while you are blowing the shofar and your notes will be heard.’

“On another occasion, I was driving a large truck with all of my children. I was a *shochet* of chickens and in the truck there was a huge refrigerator where I stored the chickens. On my way home, I went as usual to R’ Yaakov Lipsker’s store to buy some kosher dairy products that weren’t sold where I lived.

Normally, I would put these items into the refrigerator and then go home. This time, a young man suddenly approached R’ Yaakov and said, ‘Did you know that the Rebbe is standing next to a parked truck right now, talking to a woman and some children?’ I asked which truck, and he replied, ‘the blue truck.’ It was my truck. It emerged that the Rebbe saw my wife and children sitting in the truck, so he came over to them and struck up a conversation with them.”

The wonder cake

R’ Leibel’s great and unusual closeness with *Beis Chayeinu* was expressed among other things by the fact that he was the only person whom Rebbitzin Chaya Mushka would call by his first

When the notice arrived, the Rebbe had already davened Mincha, but a minyan was organized in the small *zal* and the Rebbe recited Kaddish.

“During the shiva, the Rebbe did not show his feelings outwardly, but when he recited the first Kaddish, he wept bitterly. I still remember how moved I was.

“When the Ramash got up from the shiva, he immediately traveled to the Rebbe Rayatz in Morristown. When he arrived, the Rebbe Rayatz gave a special *sicha* on the subject of bowing the head when reciting Kaddish and other customs of mourning.

“When the Rebbe, leader of the generation, returned to 770,” Reb Leibel continued, “he went over the *sicha* with Rabbi Sholom Chaskind so that he would type it, on condition that no one else received a copy. (The *sicha* was only printed years later in *Sefer Haminhagim*.)

“In those days, I was the only one of the *bochurim* in 770 who possessed a Hebrew typewriter, which I had brought over with me from Germany. Rabbi Chaskind asked me if I would allow him to use the typewriter to type out the *sicha*, and I agreed on condition that he would leave me a copy. ... Of course, when Rabbi Chaskind presented my request to the Rebbe, the Rebbe agreed.”

“Leibel, come”

Chroniclers have written that the person who had the privilege of driving the Rebbe to the cemetery for the funeral of the Rebbe Rayatz was Rabbi Leibel Bistritzky. In our conversation, he related:

“The Rebbe didn’t show anything outwardly. No tears were seen in his eyes. But I thought to myself, *who knows how much the Rebbe has wept to himself since the time of the passing until the funeral* ...

“During the actual funeral, I walked

next to the Rebbe. When some of the mourners took pieces of paper, signed their names, added a coin, and threw it all into the grave, others shouted at them to stop. But the Rebbe, leader of the generation, instructed that the signed pieces of paper should be left where they were.”

“At the time of the passing, I was already a young married man with a child. I had settled in Boro Park and on *Shabbos Mevorchim* I would walk to the Rebbe’s farbrengens. I would daven in Rabbi Simpson’s shul, go home, make Kiddush for my wife, and then immediately go to 770. When the Rebbe would leave 770 to go to his home on President Street, I would often follow him and accompany him, because my way back to Boro Park was in the same direction. Sometimes the Rebbe would turn to me and say, ‘Leibel, come.’

“I would follow him to his home, and sometimes the Rebbe would speak to me while we were walking about family matters and so forth.

“On one of these walks, the Rebbe said to me, ‘You surely deserve a big ‘reward for walking,’ because you also go all the way back to Boro Park on foot!’ I replied that there are just a few Chabad families here in total (most of the Chabad community lived in Brownsville), and I hadn’t been invited to the home of any Chassid in the area. In his youth, Rabbi Tzvi Hirsch Chitrik would eat at the home of his uncle, Rabbi Tzemach Gorevitch, and sometimes he would take me with him, but I told the Rebbe that I felt that it was hard for the family to host me, and so I preferred not to go there and to return home.

“The Rebbe didn’t say anything, but on *Shabbos Mevorchim*, Rabbi Zalman Gurary approached me at the end of the farbrengen and invited me to come to his home for the Shabbos meal. I asked him why he decided to invite me specifically at this time, but he didn’t answer me. ... I understood that the Rebbe had instructed him to invite me.”

The blue truck

It was very well-known that R’ Leibel was one of the only two Chassidim in the world who could go into the Rebbe whenever they wanted. When he was asked about this, he replied,

“It was a known fact that when there was a line of people waiting to go into *yechidus*, Rabbi Hodakov would tell people to come at 10:00 p.m. When those people who had been invited for 10:00 approached Rabbi Hodakov and said that it was already very late, Rabbi Hodakov would reply, ‘For the Rebbe, the time right now is 10:00 p.m.’ ...

“Sometimes, I was also among those for whom *yechidus* had been arranged at night, and I would always come early and go in at 10:00, but it also happened more than once that in the end I would go into *yechidus* at 2:00 a.m. or even at 4:00 a.m. In such circumstances, the Rebbe would say to me, ‘Why do you need to wait in line for so long? Knock on the door whenever you want, and come in!’

“My financial situation used to be very difficult, and one day I went into the Rebbe to ask for a special *bracha* for this issue. Usually, before I went into the Rebbe I would sit down at home or in the *beis medrash* and write everything down at length. Afterwards, I would then go over it and read it again, and I would only then go into the Rebbe.

“The table in the Rebbe’s room was always full of *seforim*. When the Rebbe would read a *pan*, he would sit in a slightly diagonal position, resting the *pan* on a small ledge that projected from the table, and he would read it while making notes on the back of the *pan* with a pencil.

“When I went in, the Rebbe read my *pan* and said, ‘The Holy One will help you.’ I felt that the Rebbe had given me a *bracha*, but I still wanted a clear promise. So I said to the Rebbe, ‘A tzaddik makes a decree, and the Holy One fulfills it.’ But the Rebbe said again,

given to the Rebbe Rayatz, another was for the Rebbe, leader of the generation, a third copy was for Rabbi Hodakov, and a fourth copy was for the Rashag. The Rebbe gave the fifth copy to me ... Similarly, I also received a set of *Sdei Chemed* from the Rebbe.”

Following all of this, R’ Leibel was privileged to be very close to the Ramash. For example, he recalled, “When I needed to go into the Rebbe Rayatz for *yechidus*, I would write a *pan*. I would show the *pan* that I had written to the Rebbe, leader of the generation, and he would make corrections and comments. He would tell me, ‘This part isn’t written properly,’ and he would correct it. Until today, I still have signed *panim* with the Rebbe’s notes, written in his holy handwriting!”

Later on, R’ Leibel gave the following description of this period of closeness to the Ramash:

“At that time, the Rebbe, leader of the generation, acted in a very modest manner and no one really knew him at all. Most people didn’t know who he was, but those who were close to him knew and felt that they were in the presence of a very lofty person of supreme holiness and stature.

“We – the dedicated *avreichim* who were involved with printing works such as *Talks and Tales* for the Rebbe – were privileged to see what went on inside the Rebbe’s room. For example, I once overheard parts of the Rebbe’s telephone conversations with students on subjects such as halacha and philosophy.

“By nature, I’m not a very shy person and sometimes I would approach the Rebbe, the leader of the generation, and ask him questions on Gemara or halacha. I would often go to him and give him a *sefer* or two as a gift. I have certain *seforim* that the Rebbe borrowed from me, and when he returned them to me I noted that the Rebbe had used them. ... In some cases, the Rebbe held onto my *sefer* for several months and then he would ask Rabbi Groner to remember

With his son, Rabbi Levi Bistritzky, a”h

to return the book to me.”

Things changed, however, after Yud Shevat 57

“During the months prior to accepting the leadership officially,” R’ Leibel recalled, “the Rebbe retreated very much into himself. When I spoke with the Rebbe, I was privileged to receive his full attention. But I tried as much as possible not to take too much of his time.”

“I sensed that my father had passed away”

When a notice arrived that the Rebbe’s father Rabbi Levi Yitzchok had passed away in the summer of 5704, the Rebbe Rayatz was in Morristown. The notice was received by the Rebbe Rayatz’s secretary, and it stated that the Ramash’s father was very sick. A short while later, on 24th Menachem Av, an additional notice was received reporting that he had passed away.

When the notice arrived, Rabbi Shmuel Levitin and Rabbi Yisrael Jacobson first called the Rebbe’s home, but Rebbitzin Chaya Mushka said that the Rebbe was not there. They did not tell her the purpose of the call, and they went on to the office (which later became the *yechidus* room). They were also joined by the *bochur* Leibel Bistritzky.

“When they knocked on the door,”

he later related, “no one answered. The only person who had a key to the room was R’ Sholom Chaskind. But he couldn’t come because he was in the middle of *sedarim*, and also who gave him permission to open the Rebbe’s room? ...

“We had no other choice than to sit and wait. The Rebbe would go to work in the morning and arrive at 3:15 or 3:30. Usually, the Rebbe was very organized and he would always arrive on time. Therefore, the delay began to worry us, until in the end the Rebbe opened the door from the inside.

“When we walked in, we noticed that the light in the room was off. The windows were shuttered, and the room was completely dark. When we told him the news of his father’s passing, the Rebbe asked if anyone had a small knife with them and I answered that I did. Rabbi Jacobson took the penknife and tore *kriyah* from the Rebbe’s clothes. Afterwards, they asked the Rebbe, ‘How come you were here all the time?’ The Rebbe replied, ‘This morning (or maybe he said last night), I sensed that my father had passed away and I wanted to sit shiva in 770.’

“Later on, the Rebbe sat shiva in the secretary’s office, where a class was held in those days. During the shiva, the room was cleared, leaving only a table, chair, and a bed.

Yisrael (Yingy) and R' Schneur. The visit lasted several days, in which he returned to his childhood and shared many stories and facts that we had never heard about until then. He had a story about every street where we walked, and every name that appeared in the documents that we saw in the city archives brought back memories.

In the city of Hamburg, as in many other cities in Europe, gilded stones of about 10 x 10 cm have been put into the sidewalks and at the entrances of buildings where Jews murdered in the Holocaust used to live. These stones are called *Stolper Steine*, or "fallen stones." The idea is that anyone who sees these stones should stop for a moment and read the name of a Jew who was dragged from this house to a concentration camp and murdered. When we walked every morning from the house to the school, these names roused many memories, making him feel truly sad.

Next to the house on 64 Innocenziastrasse, the house where he lived, he recalled his father and mother, his grandmother Miriam Shaindel (next to whom he was laid to rest this week on Har Hazaytim, and it should be noted that she also passed away on 4th Sivan), and his Levinger grandparents, R' Levi and Ruchama Levinger, who lived with them in the same house. He was reminded of when they fled from Germany to Rotterdam, and they stayed there for a long time. He celebrated his bar mitzvah in Antwerp with his grandfather R' Levi, *Hy"d*. Peter Hess, the German from Hamburg who turned the stones project into a project for life, heard that my grandfather was coming to visit and he tried to complete putting up the stones at the entrance to the house on 64 Innocenziastrasse in time. But he didn't manage to do so. So he brought the stones with him to the opening ceremony at the Chabad House. My grandfather, who was known to be an emotional person by nature, burst into tears when he saw and held those stones. He felt that these stones should not only make a person's spirit fall, but they were also memorial stones, stones for revenge ... that the deaths of his grandparents were now marked by a memorial stone at the ceremony of the

opening of the Chabad House in the city of his birth. ... It was a moving moment that I will never forget.

Closing a circle

Grandfather's second and final visit to Hamburg was in the winter, last year. I was privileged after many years of working in the city to be chosen by the members of the community board to serve as the city's Chief Rabbi. Of course, my grandfather didn't want to miss my inauguration ceremony, and he made a huge effort to come to Hamburg with many members of the family.

That afternoon, an impressive reception was held in the city hall. Israel's Chief Rabbi Metzger was given the honor of signing the city's Golden Book, which only very senior guests, such as kings, presidents, and princes are privileged to sign. Present at the ceremony were the mayor, the president of the parliament, and other leading figures, who all came over to my grandfather, a former resident of Hamburg, to welcome him and congratulate him on this event.

Inside the city hall, there are many signs that recall Jewish life in Germany before the war and show the power that the Jews used to have in commercial and political life. When we left the city hall, we passed the main precinct on Monckebergstrasse, where, as my grandfather recalled, the office of his father, R' Mordechai, was located. R' Mordechai worked in importing and exporting oil from Scandinavia, and he would spend hours in his office. Between meetings, he would study from a small Gemara that he always had with him.

That day, we didn't hear what my grandfather felt about that evening's ceremony. But when he returned to Israel, he began to express it through stories that he would repeat to almost everyone he met. Even now, I still hear from other people about his excitement, joy, and pleasure that he derived from being able to participate in this historic event. Even just the week after his passing was announced, I have received many letters of condolence, all of which recall meeting him here during the past year and their impressions of him and his life story, and their happiness from having met him.

Leibel's parents several times, at first in Manhattan and later on in Boro Park.

"During these meetings," R' Leibel recalled, "there would be a friendly discussion over a cup of tea or coffee, but I wasn't present at all of them. Of course, when I knew in advance when the Rebbe and the Rebbitzten were coming I would try to come home early, but sometimes I would get home at the regular time, after the end of Chassidus *seder*, and I would see the Rebbe and Rebbitzten sitting in our house. Rebbitzten Chaya Mushka would speak to my mother in Russian, and I wouldn't understand a word, and the Rebbe would speak to my father. Of course, I didn't sit with them, but I would say, 'Good evening,' very politely and go to my room. But I still remember the excitement even to this day ...

"In those days, I was a *ben bayis* with the Rebbitzten and I would visit the Rebbe, leader of the generation, very often, mostly at his office at Merkos L'Inyonei Chinuch. When the Rebbe printed the *Hayom Yom* and the *sichos*, I was involved in preparing it for printing and liaising with the Schulsinger Brothers press. I also assisted with preparing the *kuntress Bad Kodesh*, the series *Sdei Chemed*, the *maamar Mayim Rabbim*, 5636, the works of the Tzemach Tzedek, and more, for printing.

"When the works of the Tzemach Tzedek were published, the Rebbe, who was then known as the Ramash, instructed me to come to his room. (By the way, the Rebbe always emphasized that I should only come to him during the breaks between the *sedarim*.) He gave me a set for free, since I didn't get paid for the work itself. This was a tremendous privilege, because Kehot had sold all of the editions of the works of the Tzemach Tzedek for *Otzar Seforim* in the United States, and the Rebbe only had five sets left. One copy was

When Grandfather Returned to Hamburg

Rabbi Shlomo Bistritzky, Chief Rabbi of Hamburg

It was the summer of 5757, and the Jewish community of Hamburg had just moved into the Talmud Torah building – both in terms of the physical building and the concept. This large, imposing building had survived the Holocaust, including Krystallnacht, when the largest shul in north Germany, which lay next to it, was burned and destroyed completely. This was the Talmud Torah that every German in Hamburg knew to say was located at Number 30, Grindelhof Street. Many years after the Holocaust, the city of Hamburg decided to return the building to the Jewish community even though it had already made compensation payments for it in the past. The offices of the community and the kindergarten moved into their new premises, which underwent extensive renovations, but the upper floors remained empty.

This new situation led to a new path for the Jews of Hamburg. All of the Jewish elements in the city united to do something for local Jewry. The leaders of the community appealed to us, as the city's *shluchim*, with this offer: We have a building and the necessary permits for opening a Jewish school. You have the children and the families. And so we embarked on this journey.

For us, the Bistritzky family, it went far beyond opening a Jewish school in a city on *shlichus*. For the beginning of the academic year, we managed to gather twelve students

and this is how we started. According to German tradition, when a child first starts school, he brings a *Schule Tutte* – a bag that looks rather like an upside down hat, full of surprises. The child holds this bag, which is almost as big as him, and he marches with it to school for the first time in his life. When he gets home, he's allowed to open it and see the surprises that his parents have prepared for him.

And so on the first day that the Jewish school opened, after many battles on the inside and out, when the hall of the Talmud Torah was full of parents, community members, politicians, and media people who came to cover the opening, our little daughter Mussie was standing at the door

of our house with her *Schule Tutte*, ready to walk to school – and the telephone rang.

On the line was my grandfather, R' Leibel. He knew that much effort had been made to open the school, and he was very interested in every step that had been taken. He wanted to give blessings, for our success, but more than that – to six-year-old Mussie on starting school. He told her, "I bless you," with such emotion, and he wished her every success in her learning. He said: "Unfortunately, I had to stop learning at school to run away from the Nazis, to Holland and from there to America. I wish that you, and I'm sure that you will, complete your learning at this school ..."

Childhood memories

He was born here in the month of Sivan 5686 – 1926 – and he managed to learn in this building, the Talmud Torah building, for six years until the beginning of 1938, just a few months before Krystallnacht, a little before it became 'too late,' and he fled from here with his father and mother, brothers and sisters, and their lives were spared.

Since 1938, when he fled from Hamburg, my grandfather didn't return until 5764, a year after we arrived in the city and opened the Chabad House. Then, my father came here in honor of opening the new Chabad House building. It was hard, but he came here, accompanied by his sons R' Avraham

The Boyaner Connection

Rabbi Leibel Bistritzky passed away on *erev Shavuot*. Despite the pressure of *erev chag*, the Boyaner Rebbe still accompanied R' Leibel on his final journey. Additionally, the next morning, which was *erev Shavuot*, the Boyaner Rebbe arrived at the family home to comfort the mourners and speak about the Chassid who had just passed away. In fact, Rabbi Bistritzky had a longstanding, personal connection with the Boyaner Rebbe.

R' Leibel's father Rabbi Mordechai Bistritzky was a Boyaner Chassid who was born to a wealthy family in Kiev. When he left Russia in 5677, during the Russian Revolution, he experienced a number of miracles and wonders. In the end, he and his mother reached Lemberg, where his father had already arrived and from there, the family traveled to Norway.

For Shabbos, R' Mordechai's father would travel to Rabbi Winkler, who lived in Copenhagen, but eventually he preferred to spend Shabbos with Russian Jews rather than with the *yekkes* in Denmark. When he heard that many Russian Jews were living in Battenberg, he would go there for Pesach. On one of those journeys, a match was suggested for his son R' Mordechai with the daughter of Rabbi Levi Levinger.

At that time, one of the Rebbes of Ruzhin was living in the city, and when R' Levi asked his advice, the Rebbe replied, "Grab him!" And this is how this match was made, between the daughter of a Chabad Chassid and the son of a Boyaner Chassid.

When the Bistritzky family reached the United States in 5699, at that time, as the son of a Boyaner Chassid, R' Leib became a *ben bayis* of the late Boyaner Rebbe. But the Rebbe told him several times, "You should be a Chassid of Lubavitch, and you can still come and visit me as a friend." And this is indeed what happened.

understood from this that the Rebbe and his wife had not managed to find room on the ship to the United States (the last ship to America).

"In the meantime, my grandfather had managed to flee from Antwerp to France, where he received a visa for Spain. My father, who also had business connections with Portugal, immediately called a Portuguese shipping company and reserved via a local agent two places for my grandfather and grandmother on a ship bound for the United States. But my grandfather, who had arrived in Spain in the meantime, didn't manage to cross into Portugal due to the dogged refusal of a Spanish clerk to grant him a crucial signature on the visa. By the day before the voyage, my grandfather and grandmother had still not managed to reach the port, and they notified my father of this in New York.

"On the night before the voyage, my father visited the Rebbe Rayatz and told him that he had two tickets for a ship due to set sail in the morning from Portugal to the United States, and he was prepared to give them to the Rebbe and Rebbitzen. This offer was accepted, and when the necessary instructions had been sent to Portugal, the names on the tickets were quickly changed from 'Levinger' (my grandfather's name) to 'Schneerson,' and immediately afterwards the Rebbe Rayatz told this to the Rebbe.

"By the way, there was also another miracle in this story. On the day of the voyage, two ships were due to set sail for the United States at the same time. When the first one went on its way, the Rebbe announced that he would not be taking it, and later on this ship was torpedoed by a German submarine. The Rebbe and Rebbitzen sailed on the second ship, and they reached the United States safely."

(R' Leibel's grandparents, R' Levi and Ruchama, *Hy'd*, were taken to the Drancy concentration camp in France, from where they were transported to Auschwitz.)

When the Rebbe, leader of our generation, arrived in America, he and the Rebbitzen visited the home of R'

unusual hour: several minutes before the Rebbe went into his first farbrengen on American soil. As R' Leibel himself related:

“On Purim 5700, a few days after the Rebbe Rayatz reached America, my father took my mother and the children to the Rebbe’s farbrengen at the Greystone Hotel in Manhattan. Before the farbrengen, my father approached Rabbi Eliyahu Simpson, who was responsible for allowing people into *yechidus*, and asked his permission to go in. The Rebbe gave his permission.

“When we were standing in the doorway, the Rebbe motioned that we should come inside. I saw the Rebbe sitting next to a small table, with chairs on each side. At this point, my father pointed towards me and said, ‘This is my son Yehuda Leib.’ I was then aged thirteen and a half. The Rebbe held out his hand and said, ‘*Sholom Aleichem*,’ and he looked at me. When I was in Europe, I had been in the presence of many great Rebbeim, but I had never experienced such a feeling.

“After the *yechidus*, we went downstairs and everyone present went into a grand hall that was packed with people. The Rebbe entered the hall and spoke into a microphone – which was very new in those days. Since I was a child who didn’t yet speak fluent Yiddish, I found it hard to understand his words, which were spoken in Yiddish. But engraved on my memory is the sight of many people – old and young – who were pushing to get a glimpse of the Rebbe’s holy countenance.

The grandfather who saved the Rebbe

Not many are aware that the individuals who saved the Rebbe and Rebbitzin from war-torn Europe were none other than R' Leibel’s grandparents.

“One day,” R' Leibel recalled, “my mother received information that the Rebbe, the leader of our generation, and his wife, the Rebbitzin, had fled from France and were in Portugal. My mother, who would speak with the members of the Rebbe Rayatz’s household, every day,

A Letter to our Grandfather We need help

G.B., a grandson:

My dear Zeide,

You are apparently surprised that I am writing you this letter. But what can I do? You adopted the unusual custom of not answering the telephone ...

All your life, you were connected and joined with every fiber of your soul to our Rebbeim in general and to the Rebbe Rayatz and the Rebbe in particular. You were *Beis Chayeinu*, and *Beis Chayeinu* was you. It’s no surprise that while I’m writing you this letter, my dear Zeide, I am reminded immediately of the letters that were written behind the Iron Curtain to ‘Zeide’ in the United States. You don’t answer the telephone? Apparently, you adopted an additional custom from the Rebbe, who hardly ever used the contraption.

You love people and are beloved to all, and you used this characteristic also for *Beis Chayeinu*. I accompanied you sometimes on Shabbos morning from your home in Geula to the shul in Shikkun Chabad for Shacharis, through the closed streets of the holy city, a few minutes’ walk for a healthy person such as myself. In fact, it would take us a long time, but not because you would lose your way, but because you were the kind of person who would pick up lost souls on the way. You would speak with every single person, rather like Rabban Yochanan ben Zakkai in his time: other types of Chassidim, Litvaks, people who wore knitted yarmulkes, and those who didn’t observe Torah or mitzvos at all. You smiled, asked, and showed an interest, as if you were lifelong friends or you were the grandfather of them all.

And here, as always, you would say a few words about the Rebbe, Lubavitch, or a particular Jewish custom.

I can’t forget you or your face. You ‘arranged’ a picture for yourself in every Chabad home, as your natural place was always behind the Rebbe in 770.

And to conclude, just one more thing:

Several times you told me that the Rebbe said that you could go into his room whenever you wanted. “The words of tzaddikim last forever,” and I’m sure that this still exists even today, and the Rebbe’s “door” is open for you at all times.

So please go to the Rebbe and tell him that we need him here, ten *tefachim* below, in a physical body. Tell him that it’s urgent. We need help here ...

With Rabbi Yekusiel Farkash

Lubavitch, which was a rare event in itself, as well as the no less unusual fact that the Rebbe Rashab wore a streimel. (In fact, the Rebbe Rashab's son, the Rebbe Rayatz, states in a famous *sicha* that his father would only wear a streimel when he was in Lubavitch.)

A few years later, R' Levik left Russia with his daughter, R' Leibel's mother. At first, he settled in Romania before moving on to Battenberg in Germany.

R' Leibel's father, Rabbi Mordechai Bistrizky, was a Boyaner Chassid who was born into a wealthy family in Kiev. Immediately after the Russian Revolution, he and his mother left Russia in a miraculous fashion, arriving soon afterwards in Lemberg, where his father was already staying. Together, the family traveled to Norway. Sometime later, R' Mordechai married R' Levik's daughter. (See the separate box.)

The young couple moved to Hamburg, where R' Leibel was born. One year,

when they traveled to Marienbad for a vacation, they met the Rebbe Rayatz. The Rebbe Rayatz's daughters had been very friendly with R' Leibel's mother when she was still living in Russia, and they were now reunited. This friendship, and particularly the friendship between Rebbitzin Chaya Mushka and R' Leibel's mother, continued throughout their lives.

By 5697, anti-Semitism had severely escalated in Germany, and following Krystallnacht many Jews fled over the Dutch border, reaching the city of Rotterdam. The Dutch took pity on the refugees and housed them in special camps. The Jews, for their part, mistakenly believed that the Dutch would not get involved in any war, a belief that was sadly proven false.

R' Leibel's parents first settled in Antwerp in Belgium, where his grandfather Rabbi Levi Levinger lived. From there, they moved on to Holland, where R' Leibel

celebrated his bar mitzvah. R' Leibel later related,

"I remember my grandfather coming to us from Antwerp for the *chaggim*. He also came for my bar mitzvah party, which was held in our home. When my father asked him to say something in honor of the bar mitzvah boy, my grandfather didn't hesitate. He stood up, put on his *gartel*, and began reciting a Chassidic *maamar*. ..."

In 5699, the winds of war were beginning to blow even more strongly and R' Mordechai Bistrizky decided to leave Europe. He very much wanted to move to Israel, but the bloodshed that was going on over there at the time put him off. In the end, he and the family moved to America.

His piercing gaze

R' Leibel described his first experiences on new shores:

"When we arrived in the United States, we first lived in Manhattan and then we moved to Boro Park. I started to attend Yeshivas Toras Emes in Boro Park, and every day it took me two and a half hours to get from Manhattan to Boro Park and two and a half hours back.

"When the Rebbe Rayatz reached America in 5700, my father and mother went to the welcoming reception that took place at the port. Unfortunately, my father didn't allow me to accompany them because I was 'green.' I didn't speak either Yiddish or English. I only spoke German and Dutch, and my father was afraid that I might get lost ..."

But even though he didn't go to the port, R' Leibel was privileged just a few days later to go into *yechidus* at a very

Standing behind the Rebbe during Kiddush Levanah

Writing a letter in a sefer Torah

Walking around Crown Heights

87 years

Most of these years were filled with action, but they were cut short on *erev Shavuot*, when Rabbi Yehudah Leib Bistritzky, patriarch of the large Bistritzky family, passed away. During his lifetime, he experienced many events, many of which were historical and of great significance.

“In fact,” one of his grandsons told us this week, “it’s hard to define our grandfather. One the one hand, he was a regular working person, and on the other hand he fulfilled so many important roles within [the Chabad movement].” After thinking for a few moments, he added, “Actually, my grandfather simply was a Chassid. A true Chassid.”

Indeed, he was a true Chassid. This definition could definitely be applied to the active personality of Rabbi Bistritzky, whose friends affectionately called him, “Leibel.” His tremendous acts of kindness always remained secret. He acted with a great humility that always astounded those around him anew, and he smiled upon everyone, whoever they were, helping many needy people.

Rabbi Leibel Bistritzky grew up in Hamburg in Germany, but in his youth

In his youth

he fled from there, away from the horrors of World War II. About a year ago, his grandson closed a circle when he was appointed as the city’s chief Rabbi, sixty years after his grandfather ran away, a moving event that we will return to later on.

Rabbi Bistritzky lived most of his life in the Crown Heights neighborhood of New York, where he also founded the famous organization “Hatzolah,” which has since become famous for saving the lives of many men, women, and children.

Rabbi Bistritzky, who passed away as the result of a major heart attack, was never a man of words. He agreed just once, in his distinguished life, to talk about himself after many entreaties and

requests from his son, the late Rabbi Levi Bistritzky, legendary former Chief Rabbi of Tzefat.

This was more than 20 years ago, in a rare and unique interview that he granted to me, during which he wept several times. The historical interview that he gave provided a small glimpse into his life. In this article, we will quote sections of this interview, along with descriptions from his family members and friends, who speak about his amazing personality.

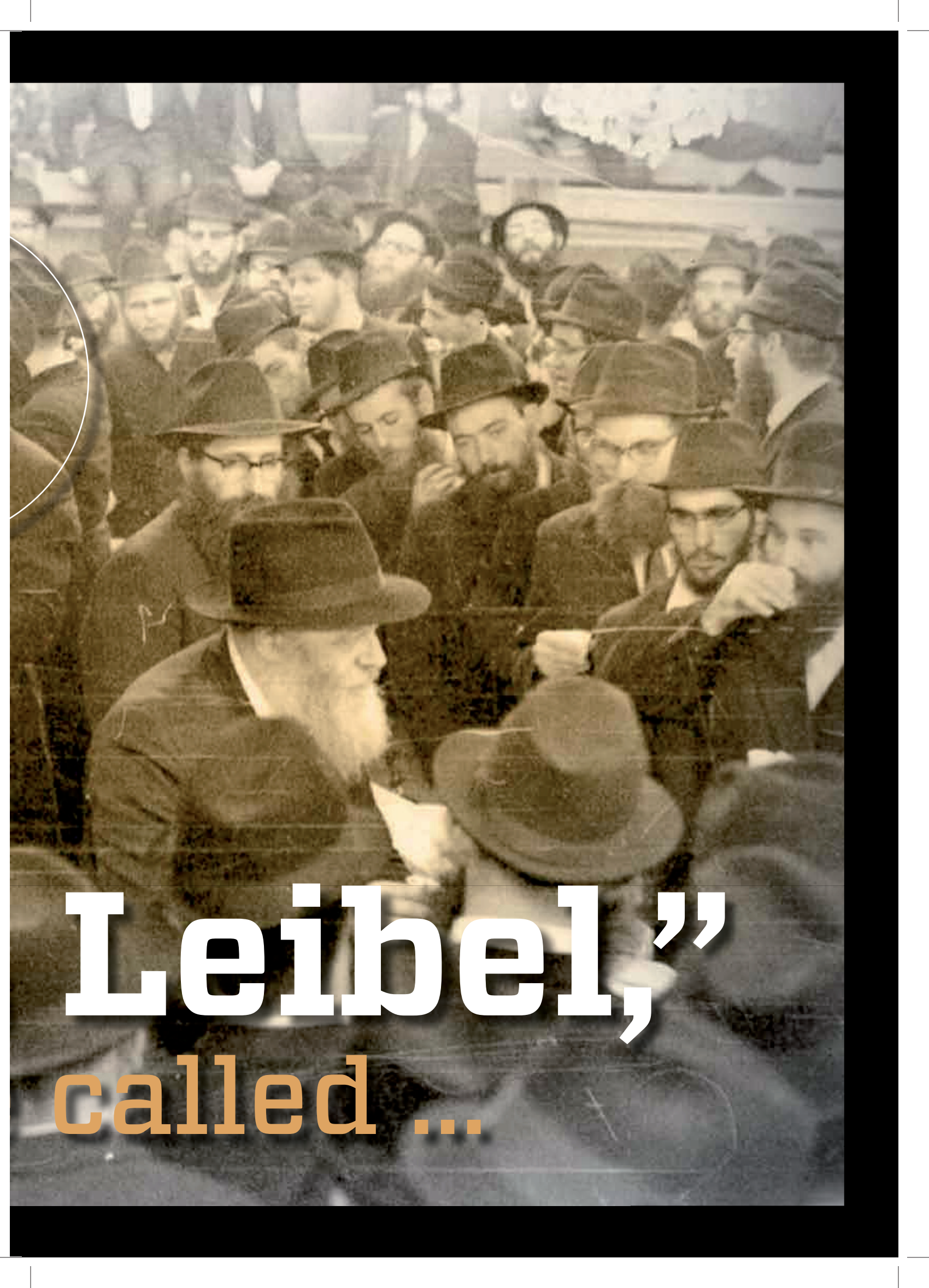
• • •

Even though he was born in Germany, Rabbi Bistritzky’s roots were planted very far away from there. On the side of his maternal grandfather, Rabbi Levi Levinger, “Torah and greatness dwelled at the same table,” as he was both a distinguished Chassid and a very wealthy man. Rabbi Levinger was one of the few Jews allowed to dwell in Moscow under Tsar Nicholas I’s Pale of Settlement decree, which generally barred Jews from living in large Russian cities.

Rabbi Levi Levinger got married in 5662 (or 5663). The *mesader Kiddushin* was none other than the Rebbe Rashab, who traveled to the wedding especially from

Passing by the Rebbe

Leibel,” called ...

Riddle: "Who were the following eight people?: The young man whom the Rebbe and Rebbitzin used to visit in his parents' home in Manhattan, the mekurav that sat in the Rebbe's room and overheard a very interesting telephone conversation ... the bochur who informed the Rebbe of the death of his father, the avrech whom the Rebbe chose to accompany him to the funeral of the Rebbe Rayatz, the Chassid to whom the Rebbe said, "Whenever you want, knock on the door and come in," the only baal tekiah to whom the Rebbe gave certain papers "to hold during the tekios ... and your tekios will be heard."

The only privileged person whose mishloach manos cake was left on the Rebbe's table throughout the year, and the brave individual who told the Rebbe, "If I don't receive a promise, I won't leave the room," and in the end the Rebbe answered him.

Answer: These were not eight different people, but one single Jew - Rabbi Leibel Bistritzky, who passed away this week.

By Yitzchak Yehuda

"Come, the Rebbe

כפר חב"ד

שבועון חסידי חב"ד באה"ק ת"ו Kfar Chabad

A Regular Visitor to the Palace of the King

He was privileged to receive a visit from the Rebbe and Rebbitzin at his parents' home in Manhattan. He visited the Rebbe's room many times, informed the Rebbe of his father's passing, was chosen to travel with the Rebbe to the funeral of the Rebbe Rayatz, received holy papers "to hold during the tekios," and the cake he gave for mishloach manos was placed on the Rebbe's desk all year round. He was the only person to whom the Rebbe said, "Whenever you want, knock on the door and come in."

The fascinating life story of Rabbi Leibel Bistritzky, a

Rebetzin went with Chesed Halberstam to Manhattan. While there the Rebetzin hurt her ankle. That evening, around midnight, the Rebetzin was in a lot of pain. Chesed was in his car and the Rebbe went out to him and asked him to call Hatzaloh. Zaidy arrived and the Rebbe looked very concerned. Zaidy went up to the Rebetzin in her bedroom to assess the situation. He called Dr. Richter who told Zaidy to meet him at the Brooklyn Jewish Hospital. Zaidy called Yingy to bring the ambulance without lights or sirens to the Rebbes house. When Yingy got there he went to the back door. The Rebbe had a very stern look on his face. He told Yingy to go up the back staircase. Yingy brought up the chair and splints. Zaidy and Yingy carried the Rebetzin down and put her in the ambulance. Then they realized that the Rebbe was planning to go to the hospital. Zaidy went over to the Rebbe and suggested that he go to the hospital by car, with Chesed. The Rebbe replied "Why take two cars?" The Rebbe that climbed up into the back of the ambulance. Zaidy was in back with the Rebbe and Rebetzin and Yingy drove. When they got to the hospital they registered and went up to xray. The elevator was manually operated and the operator saluted the Rebbe. Dr. Richter met them at xray. The doctor told the Rebbe to wait outside while the xrays were done. The Rebbe asked "What

about you?". The doctor told the Rebbe that he goes behind an enclosure. The Rebbe said what about the window to which the doctor Replied that it was leaded glass. The Rebbe anxiously waited. Dr. Richter came out and said that B"H the ankle isn't broken. The doctor told the Rebbe that they can go home and the Rebetzin should apply a hot water bottle. Zaidy and Yingy took the Rebetzin home and up to her room. Yingy made the Rebetzin comfortable and Zaidy went at 2 am to the pharmacy to buy a hot water bottle.

83. When Zaidy started Hatzoloh he didn't have an ambulance. He used his van with a bed strapped into it.
84. Zaidy went to Rambam Shiur every night, no matter when he came home or how tired he was.
85. Zaidy loved to bring Israeli bochurim home to eat on Shabbos and Yomtov. That is where he made many life long friends, like Shmulik Gelbshtein, his uncle Rabbi Luzer Gelbshtein and their family, as well as Moishe Meshi Zahav his brothers and many more.
86. We always had bochurim as guests. Several became so close to Zaidy and Bubby. They even called them Abba and Ima. When they got married they asked Bubby and Zaidy to be untefirer.
87. Zaidy loved Bubby.

to the Rebetzin and a box of Shmerling "Horse" chocolate to the Rebbe. After Chof Bais Shvat Zaidy got a call to pick up the plants he had given the Rebetzin as they weren't being properly cared for. One of those plants is still growing beautifully.

60. Zaidy took Levi z"l to the Friedike Rebbe for yechidus. He was a baby.
61. Frequently Zaidy pointed out the moon to the Rebbe at Kiddush Levana.
62. Zaidy didn't work on Hoshanah Rabbah. He spent his time preparing the square (tables chained together) as the space where the Rebbe danced hakofos.
63. Frequently Zaidy was one of the 3 people that the Rebbe said Sholom Aleichem to during Kiddush Levana.
64. The Rebbe handed his siddur to Zaidy, to hold, during the day hakofos.
65. Zaidy was totally "Ibergegeben" to the Rebbe.
66. Zaidy came home every night and learned until he just fell asleep in his chair and couldn't continue.
67. Zaidy stood behind the Rebbe at Kos Shel Brocha. Zaidy's picture can be found in every home.
68. Zaidy taught us that one shouldn't polish their shoes before starting a trip.
69. "Zaidy was makpid on pouring olive oil on olives".
70. "It is a known fact that after the nesius the Rebbe told Zaidy that if he ever needs he can knock on his door and say".
71. From 1977 until Gimmel Tammuz Zaidy had a key on his chain to the Rebbes room.
72. Zaidy never knocked on the Rebbes door and never used the key.
73. Bubby once saw the Rebbe in his tallis and it was very yellow. It upset her and she told Zaidy about it. Zaidy told the Rebetzin

that Bubby was upset. The Rebetzin told Zaidy that he should arrange for a new Tallis and she would do the rest. Zaidy called Rabbi Gershon Henoch Cohen who made 3 new talleisim out of the same cloth. One for the Rebbe, one for Zaidy and one for himself. Zaidy took the tallis to the Rebetzin. When the Rebbe walked into shul he walked quickly. He slowed down in front of Zaidy, smiled and shook his tallis.

74. In 1977 when the Rebbe had his heart attack Zaidy convinced the Rebbe to allow the doctors to do what they had to do.
75. Zaidy had a special keshet with the Boyaner Rebbe. The Rebbe came to the house when Zaidy made a hacnosas Sefer Torah.
76. Zaidy always had a Mishnayos Kehati in his pocket so that he could grab every moment of learning.
77. Whom ever didn't see Zaidy eat morror at the seder, didn't see someone eating morror.
78. On Pesach Zaidy was makpid on kazeisim of matza because it is food "of Emunah and Refuah".
79. On the farm, Zaidy had collected two baskets of eggs and came into the house to bring them down to the basement.
80. Levi z"l had left his roller skates on the top of the stairs and Zaidy didn't notice them. He slipped on them all the way down the stairs. When he landed there he was sitting in two large baskets of broken eggs.
81. Bubby had just had the living room painted and papered Zaidy went up to the crawl space on top of the house to do something. By accident, instead of stepping on a beam he stepped on the ceiling and fell through. There was Bubbys newly painted ceiling with Zaidy's legs hanging out of it.
82. In 1977 the Rebbe came home after his heart attack. During that week the

the customer.

GEMS

38. Zaidy was a real example of a yorei shomayim. Every tefilla and every brocha was said with kavona.
39. On Shabbos he always daavened bearichus.
40. During the days of Rosh Hashonah and Yom Kippur Zaidy took on himself not to speak at all.
41. Zaidy was extremely careful with kashrus always.
42. Zaidys best friends of the last years were Rabbi Chanoch Glitzenstien, and Rabbi Avrohom Gottlieb, a Gerer chossid.
43. Every Friday night he went to sholem zochors. It didn't matter how far they were or how many or the weather. One time it was snowing and the sholom zochor was far, but Zaidy went anyway because the people had waited many years for a child. That boy Shloime Arnold married Zaidys granddaughter Nechama Dina Nelken
44. For Lag B'Omer parades in the sixties and seventies Zaidy was on the food committee.
45. Zaidy was makpid not to set out on a trip on Friday.
46. Zaidy was zoiche to write three Sifrei Torah. The last one is a small one for his home.
47. Zaidy always made an effort to have good relationships with his neighbors.
48. While enjoying Seudos Shabbos Zaidy would always say "L'kovid Shabbos Kodesh".
49. Zaidy loved the Rebbe.
50. Zaidy loved special treats like seven layer cake, olive, pickles, marzipan, blueberries, chocolate, real aged cheese, red and white mints, seltzer.
51. Zaidy and Bubby volunteered three times a week to go to Hadassah hospital. They handed out sandwiches to people sitting with the patients. They did this for 15 years.
52. Zaidys was passionate about acquiring seforim. Rabbi Shimon Gruber used to come to the store once a week. He brought a different selection of seforim each time. Some times a new sefer or even out of print special seforim. Even though in those times Zaidy was having a hard time with parnassah the desire to acquire a sefer was so strong that he bought one or two at a time and hid it in the back of the store. He didn't want Bubby to know as they didn't have money for basics. Every so often he would slip a few into the house. Bubby couldn't understand how come they had to keep buying new bookcases.
53. Zaidy had the epitomy of Bayis Maleh Seforim. When Zaidy and Bubby moved to Yeushalyim they looked at apartments with a yard stick. They had to be sure that the apartment had enough wall space for the bookcases.
54. Zaidy was a great driver with great speed. He was always careful to brake at the last second.
55. Once while driving to Tzfat through the Bekaa Zaidy reached a checkpoint. When he stopped the soldier asked Zaidy "Do you think this is a runway?".
56. One day Zaidy was in Williamsburg on his way home to Crown Heights. He needed a dime for a pay phone. He saw a man come by and asked if he could lend him a dime. He made his phone call and went home. Later that evening he went back to Williamsburg and returned the dime to the man.
57. When the tahalucha left 770, Zaidy led everyone.
58. Every Friday night Zaidy would go to visit the Rebetzin on his way home from shul.
59. Every Shavuot Zaidy would take a plant

22. Zaidy loved waterfalls. If he saw one while driving, he would stop on the side of the road to take pictures.
23. Zaidy loved to share in his children, grandchildren and greatgrandchildrens. He even traveled to Australia for a bris.

GEMILAS CHASADIM

24. Zaidy founded "Hatzalah" in Crown Heights.
25. From the time they made aliya Zaidy had a custom of having coins in his pocket to give to the children. When he went to mincha the children would be at the door waiting for him.
26. Zaidy always tried to show gratitude for anything anyone did for him. When he was hospitalized with a serious skin disease one particular doctor was careful and caring. Zaidy wanted to give her something special to show his gratitude. He told her he wanted to give her a Rebbes dollar and explained the significance. She told him that she isn't Jewish. Zaidy replied that the Rebbe respected Jew and non-Jew. She accepted with a lot of emotion.
27. What ever vehicle Zaidy drove he looked to use his traveling time to help people. He would offer people rides and help people with heavy packages.
28. Anyone in need that knocked on his door in Yerusholayim received 20 NIS.

BUSINESS

29. When Zaidy started working his first jobs were diamond, testing fish oils for Opie z"l (Scandinavian Oil Company, NYC) and testing coffee beans for his company Macbee Coffee. Opie z"l then bought Zaidy a farm in Vineland, N.J.
30. Zaidys Hatzoloh work really started in Vineland. Bubbys friends husband wasn't available when she went into labor. He

rushed over and took her to the hospital.

31. Zaidy traveled to Philadelphia, PA at the beginning of each week and was gone some times until Shabbos.
32. Zaidy sold kashered chickens (in those days there weren't butchers in Phila.) and fresh eggs. He would also take cholov yisroel for the bochurim in Rabbi Kaminetzky's yeshiva. There are Rabonim and Mashpiim that called to be menachem avel that told how special Wednesday in yeshiva was. They told me how he would come and bring them treats, which were unaffordable at that time, and cholov yisroel.
33. After Zaidy and Bubby moved to New York he worked as a driver for Schnall Dairy.
34. Zaidy had the first Pesach store in the world. He printed up lists of products which were sent to people all over New York and New Jersey. People ordered Pesach products from as far away as Paris. Soldiers that were stationed in Vietnam placed orders as well. Orders were delivered to homes in all of the boroughs of New York.
35. Zaidy had an esrog store every Tishrei for many years.
36. When Opie z"l was niftar Zaidy needed a minyan for mincha. Every afternoon at 4 p.m. he would go to all of the neighboring stores and say "Mincha, Mincha". People came to gather in his small store to daaven. Women customers that were in the store at the time would go outside or stand in the back room until they finished daavening. After a while he didn't have to call people as it became known that if you need mincha go to Leibels store. This lasted for 24 years.
37. Zaidy was extremely meticulous in the observance of honesty in general and in business in particular. For example before he weighed a product he first put the paper or the container on the scale and minused the weight before he weighed and charged

CHILDHOOD

1. Zaidy was born in Hamburg, Germany on the twenty fifth of Sivan.
2. Zaidy was named after his grandfather Yehuda Leib Lagovier.
3. Before his Bar Mitzvah, which was before the beginning of the war, Zaidy and his family ran to Antwerp from Germany to the home of his grandparents Lagovier. From there they continued on to Rotterdam.
4. Zaidy's Bar Mitzvah was in the family's home in Rotterdam.
5. In 1939 Zaidy and his family moved to the U.S.
6. When they arrived in the U.S. they lived first in Boro Park (Brooklyn, N.Y.) and then on the West Side of Manhattan (N.Y.) When they lived in Manhattan Zaidy attended Yeshiva Torah Vodaath in Williamsburg (Brooklyn, N.Y.). He traveled 2 ½ hours everyday.
7. Zaidy told us that when the Rebbe Rayatz came to America in there was a reception at the port.
8. Opie z"l and Omie z"l were invited. Zaidy very much wanted to go as well. Opie z"l would not let him go because he didn't speak English. He was afraid that Zaidy would get lost.
9. The first time Zaidy met the Friedike Rebbe was around his Bar Mitzva in Rotterdam. Omie z"l and Opie z"l took the family to see the Rebbe (Omie z"l knew the Rebbe from her youth and wanted to show him her family.) Zaidy told us that when he looked into the Rebbes eyes he became a chosid.
10. Zaidy insisted on sitting and learning and not to go to university.
11. Before Zaidy left Hamburg, at age 11, he was beaten by a goy. After what happened in the war Zaidy made a neder never to return to Germany. In May 2006, after 60

years, he was matir neder to go to Germany to enjoy seeing his grandson Rabbi Shloime Bistritzky, head shaliach of Hamburg (his home town).

12. Zaidy had 3 siblings, Rivkah (Rebeka), Bluma (Bella), Alexander Sender (Alex).

FAMILY

13. Zaidy and Bubby were married on Yud Gimmel Sivan.
14. Omie z"l traveled to St. Louis to help Aunt Becky when she had Rachel. On the way she stopped in Chicago. There she met Bubby. When she got back to New York, she told Zaidy that she met a girl for him. Zaidy went to the Friedike Rebbe and told him what Omie z"l had said. The Rebbe told him "Which he did.
15. After their chasuna Zaidy and Bubby lived in Boro Park. After they had their fourth child they moved to a farm in Vineland, N.J. with the Rebbes brocha.
16. Zaidy moved the family to Crown Heights in December 1960.
17. Zaidy loved little children. He always made sure to have candy in the house, especially chocolate. That's why he was called "Zaidy Chocolate."
18. In the year 1996 Zaidy and Bubby made aliya. Their first thought was to move to Tzfat but then decided to settle in Yerushalayim. They loved the life there.
19. When Zaidy and the family lived in Vineland he made great effort to take the children to the Rebbe.
20. Zaidy visited Omie z"l every motzoei Shabbos, no matter how busy he was. If for some reason he couldn't go then he went on another day during the week.
21. Zaidy loved to see and do new things. He went on the roller coaster, flew a light plane and went jeeping, to name a few.

BH

87 FACTS

ABOUT ZAIDY BISTRITZKY Z"L